

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

EBU HANZALA

İHTİLAF FIKHI

Hazırlayan;
Özgür El-Erdişi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İhtilaf Fıkhi

Müslümanların İslam'ın gözettiği en önemli maslahatlardan olan beraberlik ve cemaat maslahatını koruyabilmek adına ihtilaf fikhini öğrenmeleri ve amel etmeleri gerekir.

Allah'ın Adıyla

Allah'a hamd, Rasûlü'ne salat ve selam olsun.

Allah *subhanehu ve teâlâ* eşyayı farklı yaratmıştır. Allah'ın yarattığı ne varsa hepsinde çeşitlilik ilkesini görmek mümkündür. Bu durum O'nun *subhanehu ve teâlâ* ayetlerindendir.

"...Allah'ın gökyüzünden su indirdiğini görmedin mi? Böylece biz onunla, **renkleri değişik olan meyveler** çıkardık. Dağlardan da beyaz, kırmızı **renkleri değişik** ve siyah yollar (kıldık). İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da **renkleri böyle değişik** olanlar vardır. Kulları içinde ise Allah'tan ancak alim olanlar içleri titreyerek korkar. Şüphesiz Allah, üstün ve güçlü olandır, bağışlayandır..."¹

"Göklerin ve yerin yaratılması ile dillerinizin ve renklerinizin ayrı olması, O'nun ayetlerindendir. Şüphesiz bunda, bilenler için gerçekten ayetler vardır."²

"Asmalı ve asmasız bahçeleri, hurmaları ve tatları farklı ekinleri, zeytinleri ve narları -birbirine benzer ve benzeşmez- yaratan O'dur. Ürün verdiğinde ürününden yiyin ve hasad

*günü hakkını verin; israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez."*³

Evet, zikrettiğimiz ayetler de; Allah'ın eşyayı farklı yaratması, O'nun *subhanehu ve teâlâ* büyüklüğüne delaletinin göstergesidir. İnsanların anlayış, zeka ve kapasitelerinin farklı olması ve buna bağlı olarak ihtilafa düşmeleri de Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* dilemesiyle olmuştur.

"Eğer Rabbin dileseydi, insanları elbette tek bir ümmet kıları. Oysa, onlar, anlaşmazlığı sürdürmektedirler. Rabbinin rahmet ettikleri dışında. Onları bunun için yarattı. Böylece Rabbinin (şu) sözü tamamlanıp gerçekleşmiştir: 'Andolsun, cehennemi cinlerden ve insanlardan, (kafirlerin) tümüyle dolduracağım.'"⁴

Allah *subhanehu ve teâlâ* gözettiği bazı hikmetler nedeniyle insanların tek bir ümmet olmasını dilememiş, onları ihtilaf edecek tabiatla yaratmıştır. Bu hikmetlerin bazıı dünyayla alakalı, bazıı -ayette zikredildiği gibi- uhrevidir. Öyleyse Müslümanın başlangıç olarak bilmesi gereken, insanlar arasında ihtilafın kaçınılmaz olduğu

1. 35/Fatır 27-28

2. 30/Rum, 22

3. 6/En'am, 141

4. 11/Hud, 118-119

ve bu ihtilafın Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* dilemesiyle olduğudur. Allah'ın dilediği bir şeyin önünde durmak, ona engel olmak mümkün değildir. Ancak Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* rızasına uygun fıkıh geliştirmek insanın elindedir.

Çünkü ihtilafın olmasını dileyen Rabbimiz; bazı ihtilafları gözetip anlayışla karşılamamızı, bazısını kuvvetle defetmemizi bizden istemiştir. Örneğin, renklerimizin ve dillerimizin farklı olması Allah'ın dilemesi ve ayetlerindendir. Bunları anlayışla karşılamak ve insanlara renklerine ve dillerine göre muamele etmek Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* ve Rasûlü'nün bizden isteğidir. Bu farklılık noktasında vahye göre fıkıh olmayanlar, kitabın ve sünnetin şiddetle karşı çıktığı ırkçılık hastalığına yakalanacaklardır.

Bunun yanında Allah, kafirlerle müminler arasındaki ihtilafı kuvvetle defetmeyi emretmiştir. Bu ihtilafta anlayışlı olup, iki uzlaşmazı birleştirmeye çalışanları şiddetle kınamıştır.

"Yeminlerini bozan, elçiyi (yurdundan) sürmeye çabalayan ve sizinle ilk defa (savaşa) başlayan bir toplulukla savaşmaz mısınız? Korkuyor musunuz onlardan? Eğer inanıyorsanız, kendisinden korkmanıza Allah daha layıktır."⁵

"...Eğer Allah'ın, insanların bir kısmı ile bir kısmını def'i (engellemesi) olmasaydı, yeryüzü mutlaka fesada uğrardı. Ancak Allah, alevlere karşı büyük fazl (ve ihsan) sahibidir..."⁶

Allah, itikadi farklılıkta istediği fıkıh uygulamayanları şu şekilde tehdit etmiştir;

"İnkâr edenler birbirlerinin velileridir. Eğer siz bunu yapmazsanız (birbirinize yardım etmez ve dost olmazsanız) yeryüzünde bir fitne ve büyük bir bozgunculuk (fesat) olur."⁷

Bu yazı dizimizde; kaçınılmaz olarak insan-

lar arasında vuku bulacak ihtilafın fıkıhını kardeşlerimizle paylaşmaya çalışacağız.

İhtilaf fıkıhını bilme İslam'daki en önemli gayelerden birine hizmet etmesi açısından çok önemlidir.

İslam'da en büyük maslahat tevhidin tahakkuk etmesi, en büyük mefsedet şirkten ve ehlin-den kaçınmaktır. Çünkü bu; insanın yaratılış gayesidir.

"Ben, cinleri ve insanları yalnızca bana ibadet etsinler diye yarattım."⁸

"...Oysa onlar, tek olan bir ilaha ibadet etmekten başka bir şeyle emrolunmadılar. O'ndan başka ilah yoktur. O, bunların şirk koştukları şeylerden yücedir..."⁹

Bundan sonra Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* müminlerden istediği, birleşmek ve ayrılıktan kaçınmalarıdır.

"Allah'ın ipine hepiniz sımsıkı sarılın. Dağılıp ayrılmayın.

Ve Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani siz düşmanlar idiniz.

O, kalplerinizin arasını uzlaştırıp ısındırdı ve siz O'nun nimetiyle kardeşler olarak sabahladınız. Yine siz, tam ateş çukurunun kıyısındayken, oradan sizi kurtardı. Umulur ki hidayete erersiniz diye, Allah, size ayetlerini böyle açıklar. Sizden; hayra çağıran, iyiliği (marufu) emreden ve kötülükten (münkerden) sakındıran bir topluluk bulunsun. Kurtuluşa erenler işte bunlardır.

Kendilerine apaçık belgeler geldikten sonra, parçalanıp ayrılan ve anlaşmazlığa düşenler gibi olmayın. İşte onlar için büyük bir azap vardır."¹⁰

Ayetler dikkatlice incelendiğinde Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* kardeşlik ve cemaat nimetini Müslümanlara hatırlattığı görülecektir. Yine ayette, Müslümanların bir araya gelmesi ve kalplerinde oluşan üfletin, Allah *subhanehu ve teâlâ* tarafından ol-

5. 9/Tevbe, 13

6. 2/Bakara, 251

7. 8/Enfal, 73

8. 51/Zariyat, 56

9. 9/Tevbe, 31

10. 3/Alî İmran, 103-105

duğuna vurgu yapılıyor. Bunun bir benzeri Enfal suresinde de müminlere hatırlatılmıştır.

*"Ve onların kalplerini uzlaştırdı. Sen, yeryüzündekilerin tümünü harcasaydın bile, onların kalplerini uzlaştıramazdın. Ama Allah, aralarını bulup onları uzlaştırdı. Çünkü O, üstün ve güçlü olandır, hüküm ve hikmet sahibidir."*¹¹

Sonrasında ehli kitabın hali hatırlatılmıştır. Bu çağrıya uymayanların sonunun ehli kitap misali büyük bir azap olacağı haber verilmiştir. Ayrılık ve firkalaşma bu ayette olduğu gibi bazen ehli kitaba nispet edilmiş, bazen de müşriklerle nispet edilerek, müminlerin bundan nefret etmesi ve kaçınması istenmiştir.

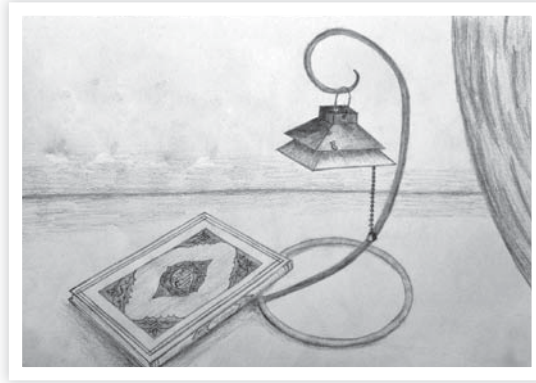
*"Gerçek şu ki, dinlerini parça parça edip kendileri de gruplaşanlar, sen hiç bir şeyde onlardan değilsin. Onların işi ancak Allah'adır. Sonra O, işlemekte olduklarını kendilerine haber verecektir."*¹²

*"Gönülden katıksız bağlılar olarak, O'na yönelin ve O'ndan korkup-sakinin, dosdoğru namazı kılın ve müşriklerden olmayın. (O müşrikler ki,) Kendi dinlerini fırkalara ayırmış ve kendileri de parça parça olmuşlardır; ki her grup kendi elindekiyle övünüp sevinç duymaktadır."*¹³

Ancak hepimiz biliriz ki; ihtilafın tabiatı ayrılığı gerektirir. İnsanlar anlaşabildikleri ve uyum içerisinde yaşadıkları insanlarla bir arada olmak isterler. Düşünce, söz ve amelde ihtilaf ettikleri insanlarla zaruri haller dışında beraberlik istemezler. İhtilaf noktalarında insanlar kendi hallerine terkedilir ve vahyin gözettiği ihtilaf fıkhi uygulanmazsa, insanlar her ihtilaf bölünme vesilesi kırlarlar. Bu sebepten, Müslümanların İslam'ın gözettiği en önemli maslahatlardan olan beraberlik ve cemaat maslahatını koruyabilmek adına ihtilaf fikhını öğrenmeleri ve amel etmeleri gerekir.

İhtilafın Kısımları

Yukarıda vahyin nazarında her ihtilafın bir olmadığını, cinsine göre muamele yapılması gerektiğine değindik. İslam alimlerinin sözlerine

"Gerçek şu ki, dinlerini parça parça edip kendileri de gruplaşanlar, sen hiç bir şeyde onlardan değilsin. Onların işi ancak Allah'adır. Sonra O, işlemekte olduklarını kendilerine haber verecektir."

baktığımızda ihtilafı bir mertebede görmeyip farklı açılardan ele aldıklarını görürüz. Bunun nedeni nasların ihtilafa ve ihtilafta takınılması gereken tutumda gösterdiği farklılıktır. Bazı naslar ihtilafı yermiş ve ihtilaf ehlini ağır yaptırımlarla tehdit etmiştir. Bazı naslar ihtilafa sükut etmiş ve ehline müsamahayla yaklaşmıştır. Örneğin;

*"Davud ve Süleyman da; hani kavmin hayvanlarının içine girip yayıldığı ekin-tarhaları konusunda hüküm yürütüyorlardı. Biz onların hükmüne şahit idik. Biz bunu (hükümü) Süleyman'a kavrattık, her birine hüküm ve ilim verdik. Davud ile birlikte tesbih etsinler diye, dağlara ve kuşlara boyun eğdirdik. (Bunları) Yapanlar biz idik."*¹⁴

Bu ayette Allah *subhanehu ve teâlâ* hükümde Süleyman'ın *aleyhisselam* isabet ettiğini bildiriyor. Buradan anladığımız, verilen hükümde Süleyman ve Davud'un *aleyhimusselam* ihtilaf ettikleridir. Buna rağmen Allah *subhanehu ve teâlâ* onları kınamamış *"...her birine hüküm ve ilim verdik"* diyerek ikisini de övmüştür.

Yine Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* bir hadisinde;

*"Hakim hüküm verdiğinde içtihad eder ve isabet ederse ona iki ecir vardır. İctihad eder ve hata ederse bir ecir alır."*¹⁵ buyurmuştur.

Bu hadisten anladığımız içtihad eden bir alimin hata yapması halinde dahi ecir alacağıdır. Elbette isabet etmeyen alim, bu konuda isabet edenlere muhalefet etmiş olacaktır. Bu muhale-

11. 8/Enfal, 63

12. 6/En'am, 159

13. 30/Rum, 31-32

14. 21/Enbiya, 78-79

15. Buhari, Müslim

fete rağmen Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* onu kınamamış, aksine ecir alacağını belirtmiştir.

Allah Rasûlü, Ben-i Kureyza Yahudilerinin üzerine yürürken sahabesini uyarmıştı;

"Sizden herhangi biri Ben-i Kureyza yurduna ulaşmadan ikindi namazını kılmasın."

Ashab ihtilaf etti. Kimisi namazı yolda kıldı, kimi de Allah Rasûlü'nün emrine uyup kılmadı. Bu durum Allah Rasûlü'ne *sallallahu aleyhi ve sellem* in- tikal edince hiçbirine kızmadı...¹⁶

Ashabın ihtilaf etme nedeni; iki delilin çakışmasıydı. Kimisi; Allah Rasûlü'nün gayesi *'acele etmemizdir'* düşüncesiyle namazını kıldı. Namazı vaktinde kılma delilini mutlak, Allah Rasûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* emri- ni bir illete binaen söylenmiş olarak kabul etti. Kimisi Allah Rasûlü'nün sözünü mutlak olarak alıp, namazı kılmadı. İhtilaf ettiler. Ve bu ihtilafın vakıada tesiri vardı. Bir grup namazı kıldı, bir diğeri namazı vaktinden erteledi. Allah Rasûlü her iki gruba da bir şey demedi. Yani bu ihtilafı ikrar etti.

Bunun yanında bir takım naslar görüyoruz ki ihtilafı ve ehlini şiddetle kınamıştır.

*"İnsanlar tek bir ümmetti. Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak Peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere hak kitaplar indirdi. Oysa kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra, birbirlerine karşı olan azgınlık ve kıskançlıkları yüzünden anlaşmazlığa düşenler, o, (Kitap) verilenlerden başkası değildir. Böylece Allah, iman edenleri, hakkında ayrılığa düştükleri gerçeğe kendi izniyle erİştirdi. Allah, kimi dilerse onu doğruya yöneltir."*¹⁷

"Biz Kitab'ı ancak, hakkında ihtilafa düştükleri şeyi onlara açıklaman ve inanan bir kavme

*rahmet ve hidayet olması dışında (başka bir amaçla) indirmedik."*¹⁸

Bu ayetlerde Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* insanları ihtilaf üzere terk etmediğini, Peygamber ve kitap indirmek suretiyle aralarında hükmettiğini görüyoruz. Bununla beraber bu ihtilaf çeşidinde Allah ve Rasûlü, ihtilaf ehlini kınamıştır ve elim verici azapla tehdit etmiştir.

*"Bu, Allah'ın Kitabı şüphesiz hak olarak indir- mesindendir. Kitap konusunda ihtilafa düşenler ise uzak bir ayrılık içindedirler."*¹⁹

*"İsa, açık belgelerle gelince, dedi ki: 'Ben size bir hikmetle geldim ve hakkında ihtilafa düş- tüklerinizin bir kısmını size açıklamak için de. Öyleyse Allah'tan sakının ve bana itaat edin. Şüphesiz Allah, O, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir; şu halde O'na kulluk edin. Dosdoğru yol budur.' Sonra, içlerinden birtakım fırkalar ihtila- fa düştü. Artık, acı bir günün azabından vay o zulmetmiş olanlara."*²⁰

Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* hadislerinde;

*"Herhangi bir şeyi size yasaklamadığım müddetçe beni kendi ha- lime bırakınız (çokça soru sormayın). Sizden önceki üm- metler çok soru sormaları ve Peygamberleriyle ihtilaf ettikleri için helak oldular."*²¹

Abdullah bin Amr *radıyallahu anı* an- latıyor;

*"Öğlen vakti Rasûlullah'a gittim. İki adamın bir ayet hakkında ihtilaf ettiklerini işitti. Allah Rasûlü yanımıza geldi. Kızgınlığı yüzünden okunuyordu, 'Sizden öncekiler kitapta ihtila- fa düştükleri için helak oldular.' buyurdu."*²²

Önümüzde iki yol vardır. Ya bu nasların çe- lişkili olduğunu söyleyeceğiz. Ki bu imana zarar

16. Buhari, Müslim

17. 2/Bakara, 213

18. 16/Nahl, 64

19. 2/Bakara, 176

20. 43/Zuhruf, 63-65

21. Buhari, Müslim

22. Müslim

veren bir iddia olur ya da naslarda zikredilen ihtilafların farklı sınıflar olduğunu ikrar edeceğiz. İslam alimlerinin ihtilafı kısımlara ayırması bu sebeptendir.

İmam Şafii *rahimehullah* Er-Risale kitabında:

'(Dedi ki): Ben ilim ehlinin geçmişte ve günümüzde bazı konularda ihtilaf ettiklerini görüyorum.'

(Ben de dedim ki -cevap imam Şafii'ye aittir-): İhtilaf iki kısımdır. Biri haramdır. Diğeri için ayınsını söyleyemem.

(Dedi ki): Hangi ihtilaftır haram olan?

(Dedim (Şafii)): Allah'ın kitabında açıkça beyan ettiği veya Rasûlü'nün dilinden nas kıldığı şeylerde ihtilaf caiz değildir. Ama bu naslardan tevili kabul eden ve kıyasın mümkün olduklarında aynı şeyi söyleyemem.'²³

İmam Hattabi: 'Dinde ihtilaf üç kısımdır;

1. Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* varlığının ispatı ve birliği. Bunun inkarı küfürdür.
2. Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* sıfatları ve dilemesi. Bunun inkarı bidattir.
3. Farklı yönleri olan *furuata dair ahkam*... Allah *subhanehu ve teâlâ* bu kısmı alimlere rahmet ve değer kılmıştır. Rasûlullah'ın *sallallahu aleyhi ve sellem* "ümmetimin ihtilafı rahmettir" hadisinin de manası budur.'^{24 25}

İmam Sem'ani: 'Bil ki; bir hadisede vuku bulan ihtilaf iki kısımdır. Birinci kısımda ihtilaf olmaz. Diğerinde ise ihtilafın vukuu mümkündür.

İhtilafın mümkün olmadığı; Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* tevhidi ve sıfatları gibi dinin usulünden olan kısımdır. Yine bunun gibi dinin *furuundan* olup, ancak kat'i delillerle sabit olan emir ve nehiylerde de ihtilaf olmaz.

İhtilafın mümkün olduğu kısım; dinin *furuatından* olup, alimlerin hükümleri *icthad* ve *istinbatla* elde edilen meselelerdir.'²⁶

İbni Teymiyye *rahimehullah* ise ihtilafı iki kısma ayırmıştır:

'1. İhtilaf-ı *tenevvu*' (çeşit ihtilafı): Görüşler zahirinde farklı olsa da ya aslında aynı şeyi farklı ibarelerle anlatıyordur ya da birbirine zıt olmayan manalardır. Bunun misali Fatiha suresinde "sıratı *mustakim*" kelimesinde vuku bulan ihtilaftır. Kimisi bu İslam diye tarif etmiştir, kimi de Kur'an diye... Lafızlar farklı olsa da İslam da, Kur'an da aynı şeydir.

2. İhtilaf-ı *tudad* (zıtlık ihtilafı): Burada görüşler birbirine zıttır. Aynı anlam altında toplamak mümkün değildir.'²⁷

İbni Kayyim *rahimehullah*: 'Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* kitabında ihtilaf iki kısımdır. Birinci kısım; ihtilaf edenlerin hepsinin yerildiği ihtilaftır.

"Bu, Allah'ın kitabı şüphesiz hak olarak indirmesindendir. Kitap konusunda anlaşmazlığa düşenler ise uzak bir ayrılık içindedirler."²⁸

İkinci kısım; ihtilaf ehli yerilenler ve övülenler diye ayrılır. Kim hakka isabet ederse o övülmüştür. Kim de hakka ulaşmak için çabalar, buna rağmen hata ederse ondan yergi düşürülmüş, çabasından dolayı övülmüştür. Hakka ulaşmada çabalamadığından dolayı hata ederse yerilmiş olur.'²⁹

Alimlerden yaptığımız bu nakillerden sonra;

İhtilaf Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* takdir ettiği ve

23. Er-Risale, s. 560.

24. El-Minhac Şerhi; Sahihi Müslim, 6/100; Kitabu'l Vasiyye.

25. İmam Hattabi'nin zikrettiği hadiste racih olan zayıf olmasıdır.

26. Kavatiu'l Edille, 5/62, özetle.

27. Şeyhu'l İslam bu ayrımı İktida Sıratul Müstakim, Mukaddime fi Usul Tefsir ve başka kitaplarında yazmıştır. Uzun ve çok örnekli olduğu için muhtasar bir şekilde sundum.

28. 2/Bakara, 176

29. Savaiku'l Mursele, 2/513-514, özetle.

önünde durmanın mümkün olmadığı bir hakikattir. Naslar her ihtilafı yermemiş bazısını zenginlik olarak kabul etmiş bazısını ise mutlak olarak yermiştir. İslam'ın ihtilaf fikhını bilmeyenler iki mahzurla karşı karşıyadırlar.

1. Aşırılık

Zenginlik olarak kabul edilen ihtilafı ayrılık sebebi olarak görmek aşırılıktır. Aşırılar, en basit fıkhi ve içtihadî meselelerde dahi ayrılığa ve düşmanlığa davet ederler. Böylece şeriatın ihtilafta gözettiği maslahatları mefsedete çevirip, Müslümanlara zarar verirler. Bunun vakiadaki örneklerinden en belirgin olanı, haramlığında veya müstehaplığında ihtilaf olan konularda Müslümanların çekişmesi birbirlerine tavır almasıdır. Peygamberin namaz kılma şekillerinde ihtilaf eden bazı

Müslümanların, birbirlerini bidatçılık ve sünnete muhalefetle suçlamaları da bunun gibidir. Oysa Allah Rasûlü'nün en önemli sünneti hatta farzı, Müslümanların birliğini sağlamak ve onların bölünmesine engel olmaktır. Bu konunun tafsilatına daha sonraki yazılarda değineceğimiz için erteliyoruz.

2. Çarpık vahdet anlayışı

Her ihtilafı rahmet kabul edip, Allah'ın ve Rasûlü'nün tavır alınmasını istediği konularda müsamahakâr davranmak çarpık bir zihniyetin ürünüdür. Bu da şeriatın mefsedet kabul ettiği bir hususu, maslahata çevirmeye çalışmaktır ki; bunu ne şeriat ne de akıl kabul eder. Allah *subhanehu ve teâlâ* böyle bir tutumun fayda yerine zarar getireceğini açık bir şekilde kitabında belirtmiştir.

"İnkâr edenler birbirlerinin velileridir. Eğer siz bunu yapmazsanız (birbirinize yardım etmez ve dost olmazsanız) yeryüzünde bir fitne ve büyük bir bozgunculuk (fesat) olur." ³⁰

Geçmiş dönemlerde İslam alimleri ihtilaf fikhını anlatırken, birinci grubun aşırılığına

vurgu yapmışlardır. İslam şeriatı yürürlükten kaldırıldıktan ve yerine beşeri küfür ahkamları konduktan sonra durum tersine dönmüştür. Zındıklar ve heva ehli, İslam adına pervasızca konuşmaya başlamışlardır. İslamî yaptırımların uygulanmadığı yerler, heva ehlinin hareket alanıdır. Aslı küfür ehlinden alınmış olan çarpık vahdet anlayışına insanları davet etmeye başlamışlardır.

Doğal olarak bu konularda ilim ehlinin sözlerini tahkik edenler dikkatli olmalıdır. İslamî bir yönetimde, Müslümanların birliğini korumak ve ihtilafı ayrılığa dönüştürmemek için sarf edilen sözler; Rasûller'in, şerrinden Allah'a sığındığı bir zaman dilimine hamledilmemelidir. Bugün insanlar dinin aslından olan meselelerde ihtilafı görmezlikten gelip, adına vahdet dedikleri bir çoğulculuğa davet ediyorlar. Kimi yasama hakkını Rabbinden başkasına veren, kimi Allah'tan başka kabirlere, taşlara, ağaçlara ibadet eden, kimi tüm dinlerin hak olduğunu iddia eden ya da İslam'ın açık şiarlarını inkar edenlerle beraber olmayı, onlara müsamahayı din diye takdim ediyorlar. Bunu yaparken de İslam alimlerinin belli zaman diliminde ve muayyen meseleleri kast ederek zikrettikleri ihtilaf fikhına dair sözleri kalkan olarak kullanıyorlar.

İhtilafın çeşitlerini, fikhını ve adabını bilmek ya ifratın ya da tefritin pençesine düşürür insanı. Bu iki durum da, şeytanın kuldanda elde etmek istediği paydır. Çünkü ifrat ve tefritle beraber doğru bir din tasavvuru, buna bağlı olarak da sahih amel mümkün değildir.

İfrat ve tefritten kurtulmak, dinimizde basiret üzere olmak adına ihtilafı üç kısımda inceleyeceğiz.

1. İtikatta ihtilaf
2. Fıkhi ve ameli konularda ihtilaf
3. Menheci ihtilaflar (kastımız İslamî sahada çalışma yapan cemaatlerin ihtilafı)

Her bir kısmı; kitap, sünnet ve selefimizin anlayışı üzere tafsilatlandırıp, konumumuzu belirleyeceğiz. Çaba bizden başarı Allah'tandır.

Selam ve dua ile...

30. 8/Enfal, 73

İhtilaf Fıkhı

-2-

Akaid Meselelerinde Vuku Bulan İhtilaf

Allah Rasûlü'nden kalan mirasla yetinmeyen ve Aristo'nun mantığına, Yunan'ın felsefesine yönelenler hüsrana uğradıkları gibi, başlattıkları kötü sunnet, çağların sapmasına neden oldu.

Allah'ın Adıyla...

Allah'a *subhanehu ve teâlâ* hamd, Rasûlü'ne salat ve selam olsun.

Bir önceki yazımızda İslam ümmetinde vuku bulan ihtilaflara dair örnekler vermiştik. Ve bu örneklerden umumen ihtilafın iki kısım olduğu kanaatine varmıştık. Çünkü Allah *subhanehu ve teâlâ* ve Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* ihtilafın bir kısmını kabul edip göz yumarken, bir kısmına şiddetle karşı çıkmıştı. Buna binaen İslam alimleri 'geçerli-geçersiz', 'övülen-yerilen' vb. isimlerle dini meselelerde vuku bulan ihtilafı iki kısma ayırmıştı.

Baştan söylemeliyiz ki; akaide taalluk eden meselelerde, asıl olan ihtilafın olmamasıdır. Akaid konusunda vuku bulan ihtilaflar genel itibarıyla yerilmiştir. Bunun en belirgin sebebi; İslam ümmetinin akide etrafında toplanıyor olmasıdır. Bir başka tabirle, ümmeti bir arada tu-

tan harç, ümmet binasının üzerinde yükseldiği temel, akidedir. Bundan dolayı esasta ihtilaf ve ayrılık kabul edilemez.

" 'Dini ayakta tutun ve onda grup grup ayrılmayın', diye Allah'ın Nuh'a tavsiye ettiğini, sana da vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiklerini, size de dinin kuralları yapmıştır. Müşrikleri davet ettiğin şey, onlara ağır gelir. Allah, dilediğini kendine seçer ve kendine yönelen kimseye yol gösterir. Onlar, aralarındaki hırs ve haset yüzünden, kendilerine bu hususta bilgi geldikten sonra ayrılığa düştüler ve Rabbin, muayyen bir zamana kadar onlara azap etmemeyi takdir etmeseydi, aralarında çoktan hükmedilirdi ve onlardan sonra kitaba vâris olanlar da bu hususta elbette şüphe içindedir, tereddüde düşmüşlerdir." ¹

1. 42/Şura, 13-14

Akaid noktasında vuku bulan ihtilaflarda bu ayet çok önemlidir. Çünkü Allah *subhanehu ve teâlâ* başta Nuh *aleyhisselam* olmak üzere tüm 'Ulu'l Azm' Peygamberlere ortak bir şeriat/kanun kılmış, "... Dini ayakta tutun ve onda grup grup ayrılmayın" buyurmuştur.

Biliyoruz ki; şeriat iki kısımdır.

- Belli zamanın maslahatı gözetilerek teşri kılınan şeraitler. Ki bunlar gözetilen maslahat değişince kaldırılırlar.
- Dinin aslından olan ve her Peygamber döneminde geçerli olan şeriatlar. Bu kısma dahil olanlar dinin özüdür.

İmam Kurtubi *rahimehullah* bu ayetin tefsirinde;

'...Dini ayakta tutun'dan kasıt; Allah'ın birlenmesi ve O'na itaat, kitaplara, Rasûllere ve ahiret gününe iman ve bunun dışında kişinin yerine getirdiğinde Müslüman olabileceği şeylerdir. Onda ayrılığa düşmeyin; yani ihtilafa düşmeksiz onu devamlı bir surette muhafaza edin.'²

İbni Kesir *rahimehullah* bu ayetleri tefsir ederken:

'Bütün Peygamberlerin getirmiş olduğu din ise, tek ve ortağı olmayan Allah'a ibadettir. Nitekim başka bir ayeti kerimede:

"Senden önce hiçbir Rasûl göndermedik ki ona: 'Benden başka İlah yoktur; şu halde bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım."³ buyrulurken,

Bir hadiste de:

"Biz Peygamberler topluluğu baba bir, ana ayrı kardeşleriz. Dinimiz birdir." buyurulmaktadır.

Yani her ne kadar şeriatleri ve metodları farklı da olsa, onlar arasındaki müşterek olan kısım,

tek ve ortağı olmayan Allah'a ibadettir. Nitekim başka bir ayeti kerimede:

"Sizden her biriniz için bir yol, bir şeriat kıldık."⁴ buyrulurken,

Allah Teâlâ burada da şöyle buyurmaktadır:

"Dini ayakta tutun ve onda grup grup ayrılmayın."⁵

Allah Teâlâ bütün Peygamberlere toplanmayı, birleşmeyi, ünsiyeti ve cemaati tavsiye buyurmuş ve onları parçalanmaktan, ihtilâftan men etmiştir.'

İmam Şekvani Fethu'l Kadir'inde bu ayetleri tefsir sadedinde: 'Yani Peygamberlerin ihtilaf etmediği, kitapların birbirlerine muvafık olarak indiği tevhid, İslam dini, şeriatların esasını ve Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* sana vahyettiği Kur'an'ı, İslam şairlerini, şirkten beri olmayı Allah size izah ediyor.'

Aslında ihtilafa düşmüş insanların bir araya toplanması mümkün değildir. Çünkü bu dinin insanları davet edip, etrafında birleştirdiği esas, tüm Rasûllere vahyedilen ortak davettir.

Zaten Peygamberlerin gönderiliş amacı akaid hususunda ihtilafa düşen ümmetlerin arasında hükmetmek ve onları asla davet etmektir.

Akaidden kastımız 'inanılması ve reddedilmesi' zaruri olan meselelerdir. Yukarıda zikredilen tefsirlerde alimler ortak şeriatı tevhid ve akaidle tefsir etmişlerdir. Bu tefsirin en kuvvetli kısmı olan Kur'an'ın Kur'an'la tefsir edilmesi babındandır. Konumuzla alakalı olan başka bir ayette Allah *subhanehu ve teâlâ*;

"İnsanlar tek bir ümmet idi. Allah, Peygamberleri müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdi; insanların ayrılığa düştükleri hususlarda aralarında hüküm vermek için, onlarla birlikte hak olan kitabı da indirdi. Ancak kitap verilenler, kendilerine belgeler geldikten sonra aralarında ki kıskançlık yüzünden onda ayrılığa düştüler. Allah ise iman edenleri, onların hakkında ay-

2. Özetle.

3. 21/Enbiya, 25

4. 5/Maide, 48

5. 42/Şura, 13

*rılığa düştükleri doğruya kendi izniyle ulaştırdı. Allah, dilediğine doğru yolu gösterir."*⁶

İnsanlar Peygamberlerin ortak mesajı olan Allah'ı ibadette birleyip, O'na ortak koşturma esasında ihtilafa düşünce Allah *subhanehu ve teâlâ*, Peygamberler gönderdi. Gayeleri yanlarında bulunan kitaplarla insanların arasında hükmetmek ve hakla batılı birbirinden ayırmaktı. Allah kendine hakkıyla iman etmiş insanların delil ve basiret üzere olmasını istediği için bu vesileyle onları doğru yola erıştirdi.

İbni Abbas *radıyallahu anh* bu ayetin tefsirinde: *"Adem aleyhisselam ve Nuh aleyhisselam arasında on asır vardı. İnsanlar bu süre zarfında hak üzere idiler. İhtilaf edince Allah müjdeleyici ve uyarıcı Peygamberler gönderdi."*⁷

Diyebiliriz ki Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* istediği, akaid hususunda insanların tek bir yol üzere olması ve ayrılığa düşmemesidir. Allah *subhanehu ve teâlâ* bu emri tüm Rasûllere ortak şeriat olarak vahyetmiştir. Buna rağmen insanlar ayrılığa düşerse bunu çözmek ve iman edenleri doğru yola iletmek için Peygamberler göndermiştir. Vahyin Müslümanlara kazandırdığı bilinç de bu yöndedir. Günümüzde özellikle neye davet ettikleri belli olmayan, gereksiz bir vahdet kavramını dillerine dolayan ve bunu süslü gerekçelerle izah edenlere dikkat edilmelidir. Aslında ihtilafa düşmüş insanların bir araya toplanması mümkün değildir. Çünkü bu dinin insanları davet edip, etrafında birleştirdiği esas, tüm Rasûllere vahyedilen ortak davettir.

"Andolsun, biz her ümmete: 'Allah'a kulluk edin ve tağuttan kaçının' (diye tebliğ etmesi

*için) bir elçi gönderdik. Böylelikle, onlardan kimine Allah hidayet verdi, onlardan kiminin üzerine sapıklık hak oldu. Artık, yeryüzünde dolaşım da yalanlayanların uğradıkları sonucu görün."*⁸

*"Senden önce hiçbir elçi göndermedik ki, ona şunu vahyetmiş olmayalım: 'Benden başka ilah yoktur, öyleyse bana ibadet edin.'"*⁹

Bunun daha iyi anlaşılması için Peygamberimizin *sallallahu aleyhi ve sellem* bu konudaki uyarılarına dikkat etmek gerekir. O, önceki milletlerde ihtilaf vuku bulduğu gibi kendi ümmetinde de ihtilafın vuku bulacağını belirtmiştir. Ve bu ihtilaflarda hakkın yanında yer almayan, hevasının peşinde koşan insanların dünya ve ahiret hükümlerini ve biz Müslümanların onlara bakış açısının nasıl olması gerektiğini beyan etmiştir.

*"Benim ümmetim 72 fırkaya ayrılacak, onların biri hariç hepsi ateştedir', 'Kim o kurtulacak fırka Ey Allah Rasûlü?', 'Benim ve sahabemin yolu üzere olanlardır.'"*¹⁰

İrbad bin Sariye *radıyallahu anh*:

"Allah Rasûlü bize namaz kıldırды, sonra bize dönüp çok etkileyici bir vaazda bulundu. Onun etkisinden gözler yaşardı, kalpler titredi. Biri 'Ey Allah Rasûlü sanki bu veda konuşmasıdır. Bize ne tavsiye ediyorsun' dedi. Rasûl: 'Size Allah'tan korkmanızı, Habeşli bir köle dahi olsa iştirip, itaat etmenizi tavsiye ediyorum. Sizden kim yaşarsa çokça ihtilaflar görecektir. Siz benim sünnetim ve Raşid Halifelerimin sünneti üzerine olun. Ona azı dişlerinize yapışın. Sonradan çıkan şeylerden

"...Sizden kim yaşarsa çokça ihtilaflar görecektir. Siz benim sünnetim ve Raşid Halifelerimin sünneti üzerine olun. Ona azı dişlerinize yapışın. Sonradan çıkan şeylerden sakının, sonradan çıkan her şey bidat, her bidat sapıklıktır."

6. 2/Bakara, 213

7. Taberi senediyle nakletmiştir.

8. 16/Nahl, 36

9. 21/Enbiya, 25

10. Tirmizi

sakının, sonradan çıkan her şey bidat, her bidat sapıklıktır.' " 11

Bu ayrılığın ulaşacağı boyutları şöyle tarif etmiştir;

"Sizler sizden öncekilerin sünnetine, adım adım (bir rivayette karış karış; başka bir rivayette okun arkasında bulunan tüyler gibi tıpa tıpa) tabi olacaksınız. Onlar kelerin deliğine girse siz de gireceksiniz (bir rivayette onlardan biri yolda annesiyle zina yaparsa, sizde yapacaksınız). 'Kimdir onlar Ey Allah Rasûlü? Yahudi ve Hristiyanlar mı?', Rasûlullah: 'Başka kim olacak.' " 12

Başka bir hadiste:

"Devs kadınları 'zul-hulase' putunun etrafında dönmedikçe kıyamet kopmaz. 'Zul-hulase' Devs kabilesinin cahiliyede ibadet ettiği puttur." 13

Bir diğer hadiste:

"Benim ümmetimden bir grup putlara tapmadıkça, bir grup da müşriklere katılmadıkça kıyamet kopmaz." 14

İhtilafa düşen insanların ahiretteki durumunu ise; Abdullah b. Mesud *radiyallahu anhu* rivayet ediyor:

"Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: 'Ben havuza ilk gelen olacağım. Sonra sizden birileri gelecek, onlardan bazıları çevrilip, çekilecek, bana ulaşamayacaklar. 'Allah'ım ashabım' diyeceğim. Bana: 'Sen onların, senden sonra ne yenilikler çıkardıklarını bilmiyorsun.' denilecek." 15

İbni Ebi Muleyke *radiyallahu anhu*:

"Allah Rasûlü'nden: 'Ben havuzun başında olacağım, kimin havuzun başında yanına geleceğine bakacağım. Bazı insanlar alıkonacak,

'Ya Rabbi, benden ve benim ümmetimdendirler' diyeceğim, 'Sen onların senden sonra ne yaptıklarını bilmiyorsun, topuklarının üzerine gerisin geriye döndüler.' denecek." 16

Ebu Hazm'dan *radiyallahu anhu*:

"Allah Rasûlü: 'Yazıklar olsun benden sonra değiştirenlere.' diyeceğim." 17

Allah Rasûlü'nün terbiyesinde yetişen ve onun bu öğretileriyle hayatı ikame eden ashabın tavrı da önemlidir. Onların döneminde fıkhi, menheci ve itikadi bazı ayrılıklar oldu. Bu ihtilafların bazısını anlayışla karşıladılar. Farklı fetvalar verdiler. Birbirlerini eleştirdiler. Ancak kardeşliği bırakmadılar. Fakat söz konusu itikadi meseleler olunca tavırları değişti. Anlayış yerini keskinliğe, yumaşaklık/hilm yerini savaşa terk etti.

Yahya b. Ya'mer anlatıyor:

"Basra'da kader konusunda ilk konuşan Ma'bed El-Cüheni'ydı. Ben ve Humeyd b. Abdurrahman hacı ve umreci olarak yola çıktık. Dedik Allah Rasûlü'nün sahabesinden birilerini görsek de, şunların kader hakkında söylediklerini sorsak. Abdullah b. Ömer'le karşılaşmaya muvaffak olduk. Mescidin içinde ben sağına, arkadaşım soluna geçecek şekilde yanında durduk. Ben dedim ki: 'Ey Eba Abdurrahman, bizim tarafımızda bir kavim ortaya çıktı. Kur'an okuyor ve ilim talep ediyorlar. Onlar kaderin olmadığını her şeyin aniden ve kendiliğinden geliştiğine inanıyorlar.' Abdullah b. Ömer: 'Onlarla karşılaşırsan onlara haber ver. Ben onlardan, onlar da benden beridir.' Abdullah b. Ömer yemin ediyor: 'Onlardan biri Uhud kadar altın da infak etse, kadere iman etmeden Allah bu infakı kabul etmez...' Sonra meşhur Cibril hadisini aktardı." 18

Allah Rasûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* vefatından sonra yalancı Peygambere tabi olan, zekat vermeyi reddeden insanlar zuhur etti. Ve irtidat

11. Ebu Davud, Tirmizi, İbni Mace

12. Buhari, Müslim

13. Buhari, Müslim

14. Tirmizi

15. Muttefekun Aleyh

16. Muttefekun Aleyh

17. Muttefekun Aleyh

18. Müslim

edenler İslam ümmetinin çoğunluğunu oluşturuyordu.

Enes *radiyallahu anı* bu durumu: "Arapların geneli irtidat etmişti"¹⁹ diye nakleder.

Tarih kitapları 'ridde savaşlarını' anlatırken şu noktaya dikkat çekmişlerdir: 'Mürtedleri cesaretlendirip Medine'ye saldırtan, İslam üzere kalan Müslümanların azlığıdır. Medine'ye gelip Ebubekir *radiyallahu anı* ile görüşen mürted kabilelerin elçileri, döndüklerinde kavimlerini cesaretlendiriyor ve Medine İslam devletine karşı kışkırtıyorlardı.

Böylesi bir durumda sahabe onların üzerine yürüdü ve onlarla savaştı. İtikad alanında zuhur eden bu ayrılığa toplu olarak karşı koydular. Bu savaşta mürtedler hezime uğrayıp tevbe edince, önlerine en ağır şartları koydular. Bunlardan biri de: 'Sizin ölümlerinizin ateşte, bizlerin ise cennette olduğuna şahitlik edeceksiniz' şartıydı.'

Buraya kadar olan kısımda itikadi ihtilaflar konusunda kitap, sünnet ve selefin anlayışından bakış açısı sunduk. Konunun tafsilat ve örneklerine değineceğiz.

İslam'ın kabul etmediği bu ihtilaf türünün ümmet arasında vuku bulmasının nedenleri vardır. Bu sebepleri incelediğimizde ihtilafın kaynağını ve çözüm yolunun ne olduğunu zikretmiş olacağız. Daha sonra itikadi ihtilafların kısımlarına değineceğiz.

İtikadi Meselelerde İhtilafa Sebep Olan Hususlar

1. Akıl naklin önüne geçirilmesi

Allah Rasûlü'nden ve ashabından kalan mirasa azı dişleriyle yapışan Ehli Sünnet, akıl vahiy göre değerlendirmişti.

Bu konuda inancımız; akıl insanın sorumlu olması açısından önemlidir. Akıl olmayan mükellef değildir. Ancak aklın tek başına doğru yolu bulması mümkün değildir. Bu sebepten dolayı Allah *subhanehu ve teâlâ* Rasûller yollamış ve kitaplar indirmiştir. Akıl vahiy anlama ve hayata geçirmeyle mükelleftir. Eski toplumlar kavimleri yönetenler, günümüzde profesör, bilim adamı gibi toplumlarında akıllarıyla temeyyüz eden

nice insan, Allah'ı *subhanehu ve teâlâ* bulamamışlardır. Küfür üzere hayatlarını devam ettirmişlerdir. Akıllarıyla ön plana çıkan ve toplumları etkileyen bu insanların Allah'a teslim olmamaları, aklın vahiy olmadan insanı hüsrana götüreceğini gösterir.

İslam tarihinde Yunan felsefesinin keliması altında İslamî ilimlere girmesi, bu duruma etki etmiş ve itikadi ihtilaflar belirginleşmiştir. İslam tarihinde açıkça aklın nakle takdim edilmesi gerektiğini savunanlar olmuştur. Daha ileri gidip kuran ve sünnetin zanni olduğu, akli kaidelerin kat'i olduğunu, bu nedenle nasların akıl ışığında anlaşılması gerektiğini savunmuşlardır.

'Felsefecilere cevap verirken kullanmak zorundayız' dedikleri felsefi ve mantiki deliller onları boğmuş, girdikleri girdaptan kurtulamamışlardır. Oysa Allah Rasûlü ve ashabı filozof, şair, sanatkar, edebiyatçı milletlerle muhatap olmuş, onlara Kur'an'la cevaplar vermişlerdi. Muhataplarının farklı din ve ideolojiden olması, onları kitapla yetinmekten alıkoymamıştı. Vahiyle insanları İslam'a davet edip, onunla tartıştılar.

Allah Rasûlü'nden kalan mirasla yetinmeyen ve Aristo'nun mantığına, Yunan'ın felsefesine yönelenler hüsrana uğradıkları gibi, başlattıkları kötü sünnet, çağların sapmasına neden oldu.²⁰

20. "Kim insanların takip edeceği güzel bir sünnet (âdet) başlatırsa, kendisine hem o davranışın hem de kıyamete kadar onu örnek alan kimselerin sevabı verilir. Kim de kötü bir sünnet (âdet) başlatırsa, kendisine hem o davranışın hem de kıyamete kadar onu

19. İbni Huzeyme

Bu fitnenin asıl kaynağı mu'tezile olarak bilinir. Ancak yapacağımız nakiller bu anlayışın kelimayle ilmiyle uğraşmış insanların, genel fitnesi olduğu görülecektir.

Cuveyni rahimehullah: 'Zahiri teville açık olan nasların, akliyatta delil alınması uygun değildir.'

'Akli deliller kişinin içini rahatlatır ve yüreğinde genişliğe sebep olur. Sem'i naslar (Kur'an, sünnet) doğru olsa da; akli delillerin oluşturduğu rahatlık onlarda bulunmaz.'

'Akaidin usulü üçtür. Sadece akılla bilinip nasla ihtiyacı olmayanlar. Sadece nasla bilinip, akla ihtiyacı olmayanlar. Hem akıl hem de nasla bilinecek olanlar. Ancak; nasla sabit olan akla muhalif ise reddedilir. Çünkü şeriat akla muhalefet etmez.' ²¹

Şayet akıl yeterli olmuş olsa, ihtilaf anında dönmemiz gereken merci akıl olurdu. İnsanların ihtilaf etmesine neden olan, akıllarıyla hareket etmeleri ve anlayış farklılığıdır.

İmam Gazali rahimehullah: 'Mantık ilmini kuşatmayan ilmine güven olmaz.' ²²

Fahrüddin Er-Razi rahimehullah: 'Bil ki; katiyet ifade eden akli deliller ile bir şey sabit olur da, şer'i delillerin zahiri (Kur'an, sünnet) sabit olana muhalefet ederse, önümüzde dört yol oluşur:

1. 'Akli ve nakli beraber tasdik ederiz.' Bu imkansızdır. İki zıt aynı anda tasdik edilemez.

2. 'İkisini de iptal ederiz.' Bu da imkansızdır. İki zıttı aynı anda yalanlamış oluruz.

3. 'Nakli (Kur'an, sünnet) alır, akli reddederiz.' Bu imkansızdır. Çünkü biz akli delillerle Allah'ı, sıfatlarını, mucizelerin Peygamberin doğruluğuna delil oluşunu bilmeseydik; naklin doğruluğunu bilemezdik...

4. Yukarıdaki maddelerden sonra tek bir şey kalır. Akli olan delilleri alırız. Nakil olana ya sahih değildir deriz, ya da zahiri kastedilmemiştir.'

Başka bir yerde: 'Nakli deliller yakın ifade etmezler. Yakın/kesinlik ifade edebilmeleri için on şeyden emin olmak gerekir.

1. Lafızları rivayet edenlerin masum olması.
2. İrabının sahih olması.
3. Tasrifinin sahih olması.
4. İştirak olmaması.
5. Mecaz olmaması.
6. Şahsa özel olmaması.
7. Zamana özel olmaması.
8. İdmar olmaması.
9. Takdim ve tehir olmaması.
10. Akli bir delilin bulunmaması.'

Başka bir yerde meramını daha açık ifade ediyor: 'Bunların (on şart) herhangi bir nasta olmaması zandır. Zannî olan bir şeye dayanan, zan olur. Bu sabit olursa nakli delillerin zannî olduğu anlaşılır. Akli deliller ise kat'idir. Ve zannî olan, kat'i olanla çatışamaz.'

Amidi rahimehullah: 'Haşevilerin: 'İlme ve elde edilmek istenilen gayeye ancak kitap ve sünnetle ulaşılır', sözü batıldır. Biz nakli delillerin gelmemiş olduğunu varsaysak; Allah'ın varlığı, alemin sonradan meydana geldiğini, cevher ve a'razla ilgili hükümleri nakli delillerden önce de biliyorduk.' ²³ (24)

Yukarıda zikredilen nakilleri ve Allah'ın subhanu ve teâlâ şu sözlerini düşünelim:

"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin; elçiye itaat edin ve sizden olan emir sahiplerine de. Eğer bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, artık onu Allah'a ve elçisine döndürün. Şayet Allah'a ve

örnek alan kimselerin günahı yüklenir." (Müslim, İbni Mace)

21. Bu komedinin neticesi: Akaidin usulü tektir. O da akıldır. Ona uyduğu takdirde alınıp, uymadığında reddedilen şeyi kısımlar arasında saymak ne anlam ifade eder?

22. Sahabe ve tabiine nasıl güveneceğiz?

23. Menhec Es-selef ve Mütekellimin 1/119-130; Makalatul' Cehm bin Safvan, Eseruha Fil Firek 1/180-187... Bu imamların birçoğunun bu görüşlerinden tevbe ettikleri naklolanmıştır. Rabbim tevbelelerini kabul etsin. İslam'a ve Müslümanlara yaptıkları hizmetlerle mukafatlandırınsın.

24. Bu konuda daha geniş bilgi için kardeşlerimize Tevhid Dergisi'nin 13. Sayısı 'Malum Olan Meçhul; Tevhid ve Cihad Ehli Selefiler' yazısını tavsiye ediyorum.

ahiret gününe iman ediyorsanız. Bu, hayırlı ve sonuç bakımından daha güzeldir." ²⁵

Şayet akıl yeterli olmuş olsa, ihtilaf anında dönmemiz gereken merci akıl olurdu. İnsanların ihtilaf etmesine neden olan, akıllarıyla hareket etmeleri ve anlayış farklılığıdır. Bu durumda Allah *subhanehu ve teâlâ* bizleri nassa yönlendirmiştir. Ancak nassın zahirinde zan olma ihtimalini savunan ve aklın kesinlik ifade ettiğine inanan bir insanın kalbinde, bu emre karşı hangi oranda ta'zim oluşacağı düşünülmelidir.

"Hayır öyle değil; Rabbine andolsun, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem kılıp sonra senin verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça, iman etmiş olmazlar." ²⁶

Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* yeminle pekiştirdiği ve ashabından imanı nefyettiği bu ayet, akıl ehli için anlamsızdır. Çünkü Rasûl'ün *sallallahu aleyhi ve sellem* hükümlerini içeren naslar, onların yanında önce akıllarına muhalefetten uzak olmalıdır. Olmasa dahi zandan kurtulmuş olması gerekir. 'On ihtimal her nasta mevcut olduğu için içeriğine bakmadan bunlar hakkında zanni diye hükmedebiliriz.' Allah'a sığınırız bu safsatadan. Oysa Allah ayette, önce Rasûl'ü hakem tayin etmemizi ve akla veya nefse uymasa da hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmayı emretmiştir.

"Allah ve Rasûlü, bir işe hükmettiği zaman, mümin bir erkek ve mümin bir kadın için o işte kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne isyan ederse, artık gerçekten o, apaçık bir sapıklıkla sapmıştır." ²⁷

İmam Tahavi *rahimehullah*: 'Allah'a ve Rasûlü'ne teslim olup, kafasını karıştıranı daha iyi bilene döndürmedikçe, kimse dininde selamette olmaz.' ²⁸

Bu kısmı şerh ederken İbni Ebî'l İz *rahimehullah*:

'...Çünkü akıl naklin sıhhatine ve Rasûl'ün sıdkına delalet etmiştir. Şayet akılla nakil çatıştığında, akı takdim edecek olsak, aklın delil oluşunu iptal etmiş oluruz. Çünkü böyle yap-

makla aklın ilk etapta yanlış bir şeyin sıhhatini bize gösterdiğini kabul etmiş oluruz ki; bu da hatasından dolayı akı delil olmaktan düşürür. Bundan dolayı vacip olan, Rasûl'e tam bir teslimiyetle teslim olup onun hükümlerine boyun eğmek, onun haber verdiklerini tasdik etmektir. Onun sözünü akıl diye isimlendirdiği batıl hayallerle çakıştırmamalı, şüphe ve zanna yormamalı, şahısların görüşlerini ona takdim etmemelidir.' ²⁹

Şeyhu'l İslam İbni Teymiyye *rahimehullah*:

'Akıl nakle takdim edemeyiz. Çünkü şeriat her zaman akla uygun ve aklın anlayabileceği şeyler getirmez. Aklın anlamaktan aciz olduğu ve sadece teslimiyetle mükellef olduğu konular varken, nasıl akıl ışığında nassı anlayalım?'

Bunun örneği çoktur. İslam'ın koruma altına aldığı beş zarurettten biri nesebtir. Yani İslam soy ve nesebin karışmasını istemez. Her insanın, ait olduğu neseble anılmasını ister. Bu noktada karışıklık olmaması için bir çok hüküm va'z etmiştir. Bunlardan bir tanesi de eşinden boşanan veya eşi vefat ettiği için evliliği biten kadına yönelik tedbirlerdir. Belli bir müddet kadın evlenemez. Bu döneme iddet müddeti diyoruz. Bunun hikmeti; kadının ilişkisinin kesildiği eşinden hamile olup olmadığının anlaşılması ve yapacağı yeni evlilikte nesep karışıklığı olmamasıdır.

- Eşinden boşanan kadın; üç hayız müddeti iddet bekler. ³⁰

25. 4/Nisa, 59

26. 4/Nisa, 65

27. 33/Ahzab, 36

28. Akidetu'l Tahaviyye metninden.

29. s.165 özetle.

30. 2/Bakara, 228

- Eşi vefat eden kadın dört ay on gün iddet bekler.³¹
- Boşanmış veya eşi vefat etmiş kadın hamileyse, doğum yapana kadar iddeti devam eder.³²

Akla bırakılsa muhakkak bu tablo değişirdi. Veya Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* kısa tuttuğu uzun, uzun müddet tanıdığı kısıldı. Ancak şeriat her zaman akla uygun hükümler getirmemiştir. Çünkü insan akli, kendi nefsiyle ilgili kararlarda dahi çoğunlukla isabet etmez. Pişmanlıklar yaşar. Hali bu olan ve hayatın cüz'i meselelerinde dahi hakka isabet oranı düşük olan aklın; tüm insanlığı ilgilendiren hükümlerde hakim konumuna konması, akıl tutulmasından başka bir şey değildir.

İbnu'l Kayyim *rahimehullah*: 'Batıl te'vil/yorum ehlinin kendisiyle dinin ana esaslarını yıkıp, Kur'an'ın hürmetini çiğnedikleri ve imanın izlerini sildikleri tağutları dördtür:

- Allah ve Rasûlü'nün sözleri lafzi delilledir ve yakın/kesinlik ifade etmez.
- Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* sıfatlarını anlatan ayet ve hadisler mecazdır hakikat değildir.
- Allah Rasûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* sahih yollarla bize gelmiş ve ümmetin bütün olarak kabul ettiği hadisleri zan ifade eder.
- Akıl ile nakil çatışırsa aklı alır, nakle iltifat etmeyiz.³³

Bu noktada İmam Ali'nin *radiyallahu anı* sözünü hatırlatalım:

"Şayet din akılla olsaydı, ayakların altının mesh edilmesi, üstünün mesh edilmesinden daha evla olurdu. Oysa ben Allah Rasûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* ayaklarının üstünü mesh ettiğini gördüm."³⁴

Buna bazı örnekler verecek olursak;

Yaratılış tarihinde aklını naklin önüne geçirenlerin ilki şeytandır. Allah *subhanehu ve teâlâ* Adem'i *aleyhisselam* yaratıp, şeytana Adem'e secde etmesini emredince; buna âsi olan şeytan bakın nasıl bir mazeret ileri sürüyor:

"(Allah) Dedi: 'Sana emrettiğimde, seni secde etmekten alıkoyan neydi?' (İblis) Dedi ki: 'Ben ondan hayırlıyım; beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın.'"³⁵

Burada şeytan Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* emrine akıl yoluyla yaptığı bir kıyasla karşı çıktı. Ancak akli naklin önüne geçirmenin bedelini en ağır şekilde ödedi:

"(Allah:) Öyleyse oradan in, orada büyülenmen senin (hakkın) olmaz. Hemen çık. Gerçekten sen alçaltılmış kimselerdensin."³⁶

İslam tarihinde ise bu işi ilk olarak Hariciler yapmıştır:

Şeytan Allah'ın emrine akıl yoluyla yaptığı bir kıyasla karşı çıktı. Ancak akli naklin önüne geçirmenin bedelini en ağır şekilde ödedi, "(Allah:) Öyleyse oradan in, orada büyülenmen senin (hakkın) olmaz. Hemen çık. Gerçekten sen alçaltılmış kimselerdensin."^(7/Araf, 13)

"Rasûlullah'ın Huneyn dönüşünde bir adam yanına geldi. Bu sırada Bilal'in eteğinde gümüş (para) vardı. Rasûlullah bundan avuç avuç alıp insanlara dağıtıyordu. Gelen adam: 'Ey Muhammed! Adil ol!' dedi. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (öfkeli olarak): 'Yazık sana! Ben de adil olmazsam kim adil olabilir? Eğer adil olmazsam zarara ve hüsrana düşerim!' buyurdular. Ömer *radiyallahu anı* atılıp:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Bana müsaade buyurun şu münafiğin kellesini uçurayım!' dedi. Rasûlullah: 'Halkın, 'Muhammed arkadaşlarını öldürüyor' diye dedikodu yapmasından Allah'a sığınırım. Bu ve arkadaşları Kur'an okurlar (ama okudukları) hançerelerini aşağı geçmez. Dinden, okun avı delip geçtiği gibi çıkıp giderler!' buyurdular."³⁷

Bu adam Allah Rasûlü'nün ganimet dağıt-

31. 2/Bakara, 234

32. 65/Talak, 4

33. Sevaik El-Murseele, 1/632.

34. Ebu Davud

35. 7/Araf, 12

36. 7/Araf, 13

37. Buhari, Müslim

masına müdahale etti. Olabilir ki onun aklına göre Allah Rasûlü'nün dağıtımı adil değildi. Ancak o *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* Rasûlü'ydü. Yaptığı da, sözü gibi hüccetti. Ve Allah *subhanehu ve teâlâ* onun *sallallahu aleyhi ve sellem* yanlış yapmasına müsaade etmez, onu yanlış üzere terk etmezdi.

Bundan dolayı Aişe annemiz aklını nassın önüne geçiren bir kadına "Sen Harurî misin?" (haricilerin yaşadığı mıntıkaya nispet ederek) demişti.

"Bir kadın gelip Aişe'ye sordu: 'Neden âdetli kadın tutmadığı orucu kaza eder de kılmadığı namazı kaza etmez? Aişe (kızarak): 'Yoksa sen Harurî misin' diye çıkıştı. **'Biz Allah Rasûlü döneminde orucun kazasıyla emrolunur, namazın kazasıyla emrolunmazdık.'**" ³⁸

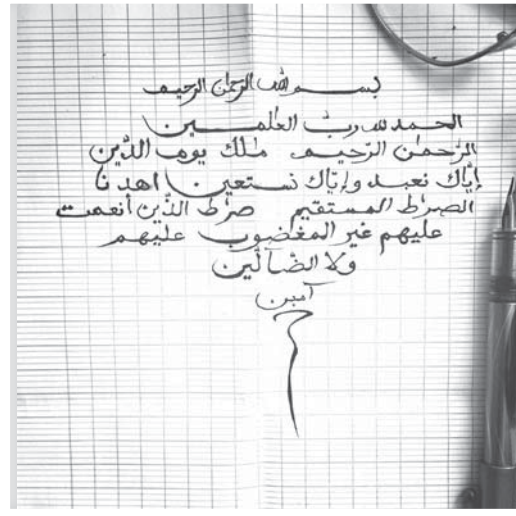
Verdiği cevap; bir konuda nas varsa aklın orada yerinin olmadığı ve teslimiyetin gerekliliğine vurgu yapar.

Daha sonra başta mu'tezile olmak üzere, kelam bidatine bulaşan fırkalar, bu musibetten nasiplerini aldılar. Özellikle Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* isim ve sıfatları hususunda varid olan nasların akıllarına uymadığını, teşbih ve tecsim itikadına kapı araladığı gerekçesiyle aklın gerektirdiğini, naklin ifade ettiğine takdim ettiler. Ve bu surette şeytani istidlal metodu olan aklın nakle takdimi, bir usule bağlanmış oldu. Bu bozuk metod, insanlara akide diye öğretildi. Kelami bir tartışma olarak algılanan ve kitap sayfalarında eskidiği düşünülen bu satırlar, akıllara ve kalplere yerleşti.

Şu örnek üzerinde düşünelim;

"Allah'ı bırakıp kıyamet gününe kadar kendisine icabet etmeyecek şeylere dua edenden daha sapmış kimdir? Oysa onlar, bunların dualarından habersizdirler. İnsanlar haşrolunduğu (bir araya getirildiği) zaman, (Allah'tan başka dua ettikleri) onlara düşman kesilirler ve (kendilerini) ibadet etmelerini de tanımazlar..." ³⁹

"Geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. Güneşi ve ayı hizmetinize sunmuştur. Her biri belirli bir süreye kadar akıp giderler. İşte

sizin Rabbiniz Allah'tır. Hakimiyet O'nundur. O'ndan başka dua ettikleriniz, bir çekirdeğin zarına bile sahip değillerdir. Onlara dua etmeniz bile sizin duanızı duymazlar, duysalar da size cevap veremezler. Kıyamet günü sizin ortak koşmanızı inkar ederler. Her şeyden haberi olan gibi sana kimse haber veremez." ⁴⁰

"Kullarım benden sana sorarlarsa; şüphesiz ben yakınum. Bana dua edenin, dua ettiği zaman, duasına karşılık veririm. O halde onlar da benim davetime icabet etsinler ve bana inansınlar ki doğru yolda olsunlar." ⁴¹

Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurdular:

"Dua ibadettir." ⁴²

Bu naslardan anlaşılan; dua ibadettir. Ve her ibadet gibi sadece Allah'a yapılır. Çünkü her namazın her rekatında Allah'a *subhanehu ve teâlâ* söz verilir.

"Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz." ⁴³

İbadeti Allah'tan başkasına yapanlar şirkleri ve küfürleriyle baş başa kalacaklardır.

Şeytani bir mantıkla bu nasların delaleti iptal edilmiştir.

'Bizler günahkarız. Allah *subhanehu ve teâlâ*

40. 35/Fatır, 13-14

41. 2/Bakara, 186

42. Tirmizi

43. 1/Fatiha, 4

38. Buhari, Müslim

39. 46/Ahkaf, 5-6

ise çok yücedir. Bizim gibi günahkarların Allah'a ulaşması mümkün değildir. Nasıl ki toplumda değersiz olan biri padişaha ulaşmak için onun yanında değerli insanlara başvurur. Onlardan aracı olmalarını talep eder. Bizim durumumuz da böyledir. Allah'a dua etmeden önce şeyhlere, salihlere dua etmeli, onlardan talep etmeliyiz. Bizi Allah'a ulaştırmaları için onlardan istemeliyiz.'

Aklın tasvip ettiği ve dünyevi ölçülere uyan bu mantık, nassın yanında şirktir. Başta Arap toplumu olmak üzere insanlığın şirke düşmesindeki temel neden de budur. Akıllar nakle takdim edilmiş ve neticesinde Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* dışında varlıklara ibadet edilmiştir.

Bir başka örnek;

"De ki: 'Bu, benim yolumdur; ben ve bana uyanlar basiretle Allah'a çağırırız. Allah'ı tenzih ederim. Ben asla müşriklerden değilim.'" ⁴⁴

"Sen, yanındaki yönelmiş insanlarla birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Taşkınlık yapmayın. Kuşkusuz O, yaptıklarınızı görür. Zalimlere meyletmeyin, yoksa ateş size de dokunur. Sizin Allah'tan başka bir veliniz yoktur. Sonra yardım da görmezsiniz." ⁴⁵

Bu ayetler net bir şekilde Allah'ın dinini anlama, yaşama ve O'na davet konusunda müminlerin de Rasûl'le beraber bir ölçüye tabi olduklarını gösterir. Bu ölçünün temeli davetin Allah'a olması, 'ben müşriklerden değilim' diyecek ve bunu kimlik haline getirecek kadar şirkten ve müşriklerden uzak olunmasıdır. Ayrıca istikamet üzere olup, zulmün ve zalimin hiçbirine meyil olmamalıdır.

Müşrikler Allah Rasûlü'ne başka yollardan yaklaşıp, Allah'ın koyduğu bu ölçülere muhalefet etmesini isteyince; Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* indirdiği ayetler konunun hassasiyeti açısından çok önemlidir.

"Sana vahyettiğimizden başka bir şeyi bizim hakkımızda uydurarak neredeyse seni fitneye düşüreceklerdi. İşte o zaman seni dost edineceklerdi. Eğer seni sabit tutmamış olsaydık, az da olsa onlara meyledecektin. O zaman ise, sana hayatın da ve ölümün de azabını kat kat tattırırdık. Hem de bize karşı bir yardımcı da bulamazdın." ⁴⁶

Acaba ne olmuştu da Allah kendi Rasûlü'nü bu kadar ağır tehdit etmişti? Cevap çok netti: Allah Rasûlü kendisi ve iman edenler için belirlenen metoddan az bir şey meyletmeye niyet etmişti.

Müşrikler ondan bazı taleplerde bulunmuşlardı. Onların ilahlarına dokunmaması halinde Müslüman olacaklarını ve ona tabi olacaklarını söylemişlerdi.

Bir başka rivayette Sakifoğulları Allah Rasûlü'ne gelmiş ve ondan ayrıcalık istemişlerdi. Rûku etmek istemediklerini, ilahlarına bir yıl daha müsaade edilmesini böylece diğer Araplardan daha üstün olmayı istediler. ⁴⁷

Allah Rasûlü bu istekleri yerine getirmedi. Sadece onların İslam'ını umduğu için aklından geçirdi. Allah İslamî davaya davette çizilen ölçüden az bir şey meyletmeyi dahi, bu ağır tehditlerle bertaraf etti.

44. 12/Yusuf, 108

45. 11/Hud, 112-113

46. 17/İsra, 73-75

47. Taberi, Beğavi ve Kurtubi tefsirlerinden nüzul sebeplerine bakılabilir.

Putlara dokunmamak veya varlıklarına bir yıl müsaade düşüncesi naslarda böyle ifade edilmiştir. Akıllarını vahye takdim ederek 'İslam'a hizmet' adı altında putlara saygı gösteren, müşriklerin anayasasına bağlı kalacağına dair yemin eden, körpecik yavrularını tağutların küfür ve şirk okullarına teslim eden, anayasal düzeni korumak için var olan yerlerde askerlik yapan, demokrasinin faziletlerini anlatan insanları düşünelim. Evet akıllarıyla İslam adına tesbit ettikleri maslahatlarını nassın önüne geçirmiş ve şirkin her türlüüne bulaşmışlardır. Allah'a sığırırız.

Bunca nassın karşısında İslam'ı anlama, yaşama ve ona davet hususunda seçtikleri yolun tek dayanağı 'bu zamanda İslam'a başka türlü hizmet olmaz' sözüdür. Selim akılların batılığında bir an tereddüt etmeyeceği bu safsatayla nesilleri helak ettiler.

Aslında verilecek çok örnek vardır. Ancak tevhidin aslında vuku bulan en yaygın problemlere dikkat çekmek istedim. Aklın nassa takdimi meselesi kelam kitaplarında eskimiş bir tartışma konusu değildir. İslam'ın garipliğini her anlamda yaşadığımız bu garip çağda, her an karşılaştığımız, şerrinden ve ehlinden Allah'a sığındığımız bir durumdur.

İtikadi meselelerde (ki kastımız inanılması ve reddedilmesi zaruri olan meselelerdir) ihtilafların son bulmasını ve ümmetin vahdetini arzulayanlar, aklın nakle takdim edilmesinin önüne geçmek için çabalamalıdır. Gerek bireysel ibadetlerinde gerek insanları İslam'a davette ve İslam adına yapılan sair hizmetlerde naslara ve ölçülere bağlı kalmayı şiar edinmelidirler. Çünkü; aklını nassa takdim eden insanlar var oldukça itikadi ihtilaflar da var olacaktır. Ve Allah Rasûlü'nün kabul etmediği bir ihtilaf çeşidine sessiz kalmak, hoşgörüyü yaklaşmak ona iman eden insan için mümkün değildir. Sonra akıl, dibi olmayan ve içinden çıkılması mümkün olmayan bir girdaptır. Bir defa nassın dışına çıkıldı mı artık insanların hevalarının ve akıllarının esiri olunur. Var olan insan adedince din anlayışı meydana çıkar. Ki günümüzde de durum farklı değildir.

Bir sonraki yazımızda; itikadi ihtilafların ana sebeplerinden olan müteşabih nasları alıp

muhkem olanları terk etmek konusunu işleyelim Allah'ın izniyle.

Davamızın sonu Allah'a hamd etmektir...

Biri trafik kazasında diğeri Allah yolunda şehit olan iki kardeşimiz vefat ettiler.

Yakınları ve dava arkadaşları için Allah Rasûlü'nün sallallahu aleyhi ve sellem dediği gibi:

"Şüphesiz Allah'ın aldığı da verdiği de Allah'ındır. Her şey O'nun subhanehu ve teâlâ yanında belli bir ecele tabidir."

"Allah'tan subhanehu ve teâlâ geldik tekrar O'na döneceğiz. Allah'ım bu musibetimizde ecrimizi ver, akabinde bizlere daha hayırlısını nasip et."

Kendi adıma:

'Şahit ol ki Rabbim; ben bu iki kardeşimden de razı olarak ayrıldım, sen de onlardan razı ol. Rahmetinle onlara muamele et.'

Receb
1434

13

İhtilaf Fıkhı

-3- İtikatta İhtilaf

Müteşabih naslarla dinini anlamaya kalkan ve İslam inancına aykırı neticelerle ortaya çıkan her ihtilaf; yerilen ve sahiplerinin inkar edilmesi gereken ihtilafıdır. Müteşabih naslarla ulaştığı netice şirk olanlar müşrik, bidat olan bidatçı, fık olanlar fasıktır.

Allah'ın Adıyla

İhtilaf fıkhı yazımıza Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* izniyle devam ediyoruz. Bir önceki yazımızda kısaca, itikadi meselelerde meydana gelen ihtilafa İslam'ın bakışını ve bu ihtilafın meydana gelme sebeplerinden ilkinin zikrettik.

İtikadi hususlarda, özellikle de tevhid ve şirk meselelerinde asıl olan, ihtilafın olmamasıdır. Çünkü Allah *subhanehu ve teâlâ*, Rasûllerini bu ihtilafa hakem olsunlar diye kitaplarla yollamıştır. Önceki yazımızda bu durumu şu satırlarla ifade etmiştik;

"İnsanlar tek bir ümmet idi. Allah, Peygamberleri müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdi. İnsanların ayrılığa düştükleri hususlarda aralarında hüküm vermek için, onlarla birlikte hak olan kitabı da indirdi. Ancak kitap verilenler, kendilerine belgeler geldikten sonra aralarında ki kıskançlık yüzünden onda ayrılığa düştüler. Allah ise iman edenleri, onların hakkında ayrılığa düştükleri doğruya kendi izniyle ulaştırdı. Allah, dilediğine doğru yolu gösterir."¹

İnsanlar Peygamberlerin ortak mesajı olan Allah'ı ibadette birleyip, O'na ortak koşmama esasında ihtilafa düşünce, Allah *subhanehu ve teâlâ* Peygamberler gönderdi. Gayeleri, yânlarında

bulunan kitaplarla insanların arasında hükmetmek ve hakla batılı birbirinden ayırmaktı. Allah kendine hakkıyla iman etmiş insanların delil ve basiret üzere olmasını istediği için bu vesileyle onları doğru yola erıştirdi.

İbni Abbas *radiyallahu anhu* bu ayetin tefsirinde şu hadisi zikreder:

"Adem ve Nuh aleyhimusselam arasında on asır vardı. İnsanlar bu süre zarfında hak üzere idiler. İhtilaf edince Allah müjdeleyici ve uyarıcı Peygamberler gönderdi."²

Ve özellikle bir ayet üzerinden bu konuyu izah etmiştik. Peygamberler insanlar arasındaki ihtilafı kaldırdıkları gibi, sonradan gelecek olanlara ortak mesaj olarak da, ayrılığa düşmeden dini ikame etmeyi miras bırakmışlardır.

"Dini ayakta tutun ve onda grup grup ayrılmayın", diye Allah'ın Nuh'a tavsiye ettiğini, sana da vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiklerini, size de dinin kuralları yapmıştır. Müşrikleri davet ettiğin şey, onlara ağır gelir. Allah, dilediğini kendine seçer ve kendine yönelen kimseye yol gösterir. Onlar, aralarındaki hırs ve haset yüzünden, kendilerine bu

1. 2/Bakara, 213

2. Taberi senediyle nakletmiştir.

hususla bilgi geldikten sonra ayrılığa düştüler ve Rabbin, muayyen bir zamana kadar onlara azap etmemeyi takdir etmeseydi, aralarında çoktan hükmedilirdi ve onlardan sonra kitaba vâris olanlar da bu hususta elbette şüphe içindedir, tereddüde düşmüşlerdir." ³

İtikatta vuku bulan ihtilafın bir takım sebepleri vardır. Özellikle ümmetin vahdetini isteyen ve bu uğurda çabalayan insanların bu sebepleri bilmesi gerekir. Sebepleri bilmek, ihtilafı def etmenin çözüm yoludur da aynı zamanda.

Yazımızın ilk kısmında belirttiğimiz gibi her ihtilafı meşru kabul etmek, vahye aykırı bir tutumdur. Zira bazı zümreler itikadi ihtilafları def etmek yerine, çoğulculuk anlayışıyla her ihtilafa göz yummayı çözüm olarak benimsemişlerdir. Bunu yaparken de İslam'ın meşru gördüğü ihtilafa dair nasları delil almışlardır. Ancak bu, yerinde olmayan bir istidlal ve 'hak sözle batılın irade edilmesi' babındandır. Bu girişten sonra itikadi ihtilaflara sebebiyet veren maddelerle yazımıza devam edelim;

2. Müteşabih naslarla amel edip muhkem nasları terk etmek

Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* kitabı ve Rasûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* sünnetinde var olan naslar, muhkem ve müteşabih olmak üzere iki kısımdır.

"O, sana Kitab'ı indirendir. Onun (Kur'an'ın) bazı âyetleri muhkemdir, onlar kitabın anasıdır. Diğerleri de müteşabihtir. Kalplerinde bir eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onun olmadık yorumlarını yapmak için müteşabih âyetlerinin ardına düşerler. Oysa onun gerçek manasını ancak Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar, 'Ona inandık, hepsi Rabbimiz katındandır' derler. (Bu inceliği) ancak akıl sahipleri düşünüp anlar." ⁴

Ayet çok açıktır. Allah *subhanehu ve teâlâ* kendi âyetlerini ve buna bağlı olarak âyetlerin muhataplarını iki kısma ayırmıştır.

- Kitabın anası olan muhkem naslarla dinini anlayanlar. Bunlara dair özel bir övgü zikredilmemiş olsa da, diğer zümre yerilince bunlar tam zıddıyla övülmüş demektir.
- Kitabın müteşabih olanının peşine düşenler. Bunlar fitne çıkarmak ve Allah'ın âyetlerine olmadık yorumlar yapma yergisiyle zikredilmişlerdir.

Buradan anlıyoruz ki; kitaba uymak isteyenler muhkem olanına tabi olurlar. Kitaba uymaktan ziyade, içinde bulundukları durumu kitaba uydurmak isteyenler müteşabih olana tabi olurlar. Çünkü muhkem naslar çok açıktır. Lafızlarıyla anlaşılır. Anlaşılması için değişik araçlara ihtiyaç yoktur. Müteşabih ise bunun zıddıdır. Yorumlanmaya ve farklı yerlere çekilmeye müsaittir. Bu sebepten kalpleri hastalıklı olanlar, müteşabih olanla ilgilenir, muhkemi terk ederler. Bu aynı zamanda zihinlerde oluşması kaçınılmaz olan sorunun da cevabıdır!

Neden Allah kendi âyetlerini aynı açıklık ve anlaşılabilirlikte kılmamıştır?

Kur'an'a, ona uymak ve hayata hakim kılmak için yaklaşanlarla, onu dünyalık çıkarlarına alet edenlerin bir-birinden ayrılması için bütün âyetler aynı açıklıkta ve anlaşılabilirlikte değildir. Kalplerde olanı Allah bilir. Ancak amellerimiz kalplerde olanın dışı yansımasıdır. Muhkem ve müteşabih âyetler, bu hakikatin anlaşılması için Allah *subhanehu ve teâlâ* tarafından ölçü olarak belirlenmiştir. Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* bu ölçüye dikkat çekmiş ve ashabını uyarmıştır.

"Sizler Kur'an'ın müteşabihine uyanları gördüğünüzde bilin ki onlar, Allah'ın âyette isimlendirdikleridir ve onlardan sakının." ⁵

İmam Müslim bu hadisi Sahih'i'nin ilim babında rivayet etmiştir. İlim kitabına bu hadisleri giriş yapmıştır. Adeta muhkem ve müteşabih

Bazı zümreler itikadi ihtilafları def etmek yerine, çoğulculuk anlayışıyla her ihtilafa göz yummayı çözüm olarak benimsemişlerdir. Bunu yaparken de İslam'ın meşru gördüğü ihtilafa dair nasları delil almışlardır.

3. 42/Şura, 13-14

4. 3/Âli İmran, 7

5. Müslim

meselesinin, sahih bir ilmin ilk şartı olduğuna vurgu yapmıştır.

Muhkem ve müteşabihin anlamı;

Muhkem;

İmam Beğavi *rahimehullah* tefsirinde muhkem, açık ve tafsilatlı olan ayetler olarak tanımlanmıştır. 'Muhkem denmesinin nedeni kelimenin 'ihkam' kökünden gelmesidir. **Muhkem ayetler öyle sağlamlaştırılmıştır ki; açıklığı ve anlaşılabilirliği nedeniyle insanların bu ayetlerde tasarrufta bulunması men edilmiştir.**'

İmam Kurtubi *rahimehullah* ilgili ayetin tefsirinde görüşleri aktardıktan sonra: 'Nehhas: Muhkem ve müteşabih ayetler hakkında söylenen en güzel söz şudur; Muhkem kendini açıklayan, onu anlamak için başkaca şeylere rucü edilmeyendir. "Hiçbir şey Allah'ın dengi değildir" ayeti ve "Ve ben tevbe edenleri çokça bağışlayanım" ayetleri buna örnek verilebilir.

Müteşabih ise; "Allah tüm günahları affeder" ayeti gibidir. Bu ayeti anlayabilmek için ⁶ "Ben tevbe edenleri çokça bağışlayanım" ve "Allah kendine şirk koşulmasını asla affetmez" ayetlerine dönmek gerekir.

Dedim ki (Kurtubi): Nehhas 'ın söyledikleri İbni Atiyye'nin seçtiği görüşü açıklar. Bu lugat kurallarına da uygundur. Çünkü 'muhkem' kelimesi ehke-ma filinin ism-i mefulüdür. Bu fil, sağlamlaştırmak anlamına gelir. Şüphe yoktur ki bir şeyin açıklığı ve kendinde tereddüt olmaması onun kelimelerinin ve terkinin açıklığı ve sağlamlığındandır. Açıklık ve sağlamlıktan biri kaybolduğunda, müteşabihlik oluşur.'

İbni Kesir *rahimehullah* bu ayetin tefsirinde görüşleri aktardıktan sonra: 'Muhkem hususunda söylenenlerin en güzeli Muhammed bin İshak bin Yesar'ın da nas kıldığı şu görüştür:

Onlar Allah'ın hücceti, kulların korunması, husumet ve batılın reddi olan ayetlerdir. Konulduğu manadan çevrilmeleri veya tahrif edilmeleri mümkün değildir. Müteşabih ise; konuldukları manadan çevrilebilen, tahrif edilip yorumlanabilenlerdir.

İbni Kesir devamında; '...müteşabihi alırlar, ta ki onunla istedikleri bozuk amaca ulaşabilsinler. Çünkü müteşabihin lafızları, onların istedikleri manaya da ihtimallidir. Muhkemde ise onlara hiçbir nasip yoktur. Çünkü onların aleyhine hüccettir ve onların istediklerine uygun değildir.'

Ayetin nuzül sebebi ayetin doğru anlaşılmasında ciddi etkiye sahiptir. Tefsir kitaplarında bu ayetle ilgili;

Necran hristiyanları Allah Rasûlü'ne *sallallahu aleyhi ve sellem* gelip, İsa'nın *aleyhisselam* durumunu sordular. Allah Rasûlü onun *aleyhisselam* ilah olmadığını Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğunu söyleyince itiraz ettiler. Ve Kur'an'dan bazı ayetleri delil göstererek İsa'nın *aleyhisselam* ilah olduğu veya ondan bir parça olduğunu iddia ettiler.

"Ey kitap ehli! Dininizde taşkınlık etmeyin ve Allah hakkında ancak doğru olanı söyleyin! Meryem oğlu İsa Mesih, sadece Allah'ın elçisi, Meryem'e atmış olduğu kelimesi ve O'ndan bir ruhtur."⁷

Ayetlerde geçen "Onun kelimesi ve ondan bir ruh" kısmını sapkın itikadlarına dayanak gösterdiler. Oysa bu kısım müteşabihti. Yani birden fazla ihtimal içeriyordu. İsa *aleyhisselam* hakkında bir çok ayet vardı. Şayet o ayetlere bakılsa, açık bir şekilde vardıkları sonucun yanlış olduğunu anlayacaklardı.

"Mesih de, Allah'a yakın melekler de, Allah'a kul olmaktan asla çekinmezler. Kim Allah'a kulluk etmekten çekinir ve büyüklük taslarsa, bilsin ki O, onların hepsini huzuruna toplayacaktır."⁸

6. Çünkü tüm günahlar yanlış anlaşılmaya müsaittir. Burada sanki kişi ne günah işlesin Allah mutlaka affedecektir gibi bir anlam çıkıyor.

7. 4/Nisa, 171

8. 4/Nisa, 172

"Andolsun, 'Allah, Meryem oğlu Mesih'tir' diyenler kesinlikle kâfir oldu. Oysa Mesih şöyle demişti: 'Ey İsrailoğulları! Yalnız, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin. Kim Allah'a ortak koşarsa, artık Allah ona cenneti muhakkak haram kılmıştır. Onun barınağı da ateştir. Zalimler için hiçbir yardımcı yoktur.' Andolsun, 'Allah, üçün üçüncüsüdür' diyenler kâfir oldu. Hâlbuki bir tek ilâhtan başka, hiçbir ilâh yoktur. Eğer dediklerinden vazgeçmezlerse, andolsun onlardan inkâr edenlere elbette, elem dolu bir azap dokunacaktır." ⁹

"Allah, Ey Meryem oğlu İsa, 'Beni ve annemi Allah'tan başka iki ilah olarak benimseyin.' diye insanlara sen mi söyledin? dediği zaman, İsa şöyle cevap verir: 'Seni tenzih ederim, hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz. Eğer deseydim, elbette sen bunu bilirdin. Sen, benim içinde olanı bilirsin, ben ise senin içinde olanı bilmem. Elbette sen, gaypları en iyi bilersin. Ben onlara 'Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin' diye senin bana emrettiğin dışında bir şey söylemedim. Aralarında bulunduğum sürece onlara şahit oldum. Beni öldürdüğün zaman da onları sen gözetiyordun. Sen, her şeye şahitsin.' " ¹⁰

Gerek ayetin nuzül sebebi, gerek muhkem ve müteşabih kavramının lugat anlamları, gerek ayetin siyak ve sibakından ve tefsir imamlarının izahlarından anlıyoruz ki;

Muhkem naslar, manası açık, ihtimalli olmayan, kendi kendine yeten ve anlamak için başkaca araçlara ihtiyaç duymayandır.

Müteşabih ise; lafzı kapalı, farklı anlamlara gelebilecek olan ve anlamak için başkaca naslara ihtiyaç duyulan ayetlerdir.

Bu izahtan sonra diyebiliriz ki;

İtikadi alanda var olan ihtilaflara bakıldığında, bir çok ihtilafın bu meseleye döndüğü görülecektir. Muhkem olan nasları terk edenler,

yorumlanmaya müsait müteşabih nasları hevalarına uygun şekilde te'vil ederek zahiren vahye dayalı; ama hakikatte sapkınlık olan bir yolla amaçlarına ulaşmaktadırlar. Bazen dünya rahatını elde etmek, bazen İslami sorumluluklardan ve emanetin ağır yükünden kurtulmak, kimi zaman alışılmış örf ve âdetleri meşrulaştırmak veya cahiliye kültürlerine İslami kılıf uydurup, sapık babalarını temize çıkarmak için bu yola baş vururlar. Vereceğimiz örneklerle anlatmak istediğimiz meselenin daha iyi anlaşılacağını umuyoruz.

Parlamentolara girmenin hükmü;

Bugün üzerinde en çok tartışılan meselelerden biri, parlamentolara İslam'a hizmet maksadıyla girmenin hükmüdür. Mevcut parlamentoların demokrasi ve laiklik ilkeleri üzere kurulu olduğu herkesin malumudur. Hakimiyetin Allah'a *subhanehu ve teâlâ* ait olması İslam'da tartışma kabul etmeyen asıllardandır. Bunun zıddı, Allah'la *subhanehu ve teâlâ* uluhiyet noktasında çekişmedir. Ancak bu, sadece teorik bir hakikat değildir. Müşriklerin de bir çoğu teoride bunu kabul ediyorlardı. Ancak İslam'ın bunu pratikte hayata geçirip, herkesin eşit haklara sahip olacağı ilahi yasaları hayata hakim kılmak istediğini görünce, buna şiddetle karşı çıkmışlardı. Günümüzde de teorik olarak bu meseleyi kabul eden çoğu zevat, pratikte buna muhalefet ediyor ve bu parlamentoları İslami hizmetlerine(!) aracı kabul ediyorlar. Hükmün Allah'a ait oluşunu benzer cümlelerle ifade eden bu insanların, vakiada bu asıla taban tabana zıt hareket etmeleri, insanı düşündürüyor. Daha kötüsü, bu batıllarına, Allah'ın kelamını ve Rasûl'ün sünnetini alet etmeye kalkıyorlar. Bir çoğu İslamî davanın zorluklarından bıkan ve Allah'ın yardımına ramak kala rahat hizmet etme yollarını, asıl metoda tercih eden bu insanların delillerine baktığımızda '**muhkem olanı terk edip müteşabihi dayanak**' edindiklerini görürüz...

Muhkem olan nasları terk edenler, yorumlanmaya müsait müteşabih nasları hevalarına uygun şekilde te'vil ederek zahiren vahye dayalı; ama hakikatte sapkınlık olan bir yolla amaçlarına ulaşmaktadırlar.

9. 5/Maide, 72-73

10. 5/Maide, 116-117

İlk olarak Yusuf'un *aleyhisselam* kralın yanında

bakanlık yaptığını, hatta bunu kendisinin bizzat talep ettiğini söylerler.

"Yusuf, 'Beni ülkenin hazinelerine bakmakla görevlendir. Çünkü ben iyi koruyucu ve bilgili bir kişiyim' dedi." ¹¹

Bu ayet ve Yusuf'un aleyhisselam konumunu ifa-
de eden ayetler, müteşabihdir.

Sebebi ise;

Öncelikle bu kıssayı delil alabilmek için şu
soruların cevabının netleşmesi gerekir;

a. Yusuf aleyhisselam hakimiyetin Allah'a verildi-
ği bir nizamda mı bakanlık yaptı?

b. Bakanlığını yaptığı kurumun iç ve dış işle-
rinde Allah'ın kanunlarının dışında kanunlarla
mı hükmediliyordu?

c. Göreve gelirken namusu ve şerefi üzere
küfre girip demokrasi ve laikliğin güvencesi
olan yasaya bağlı kalacağına yemin etmiş miydi?

d. Kanunlar yapıp Allah'ın subhanehu ve teâlâ yasak
kıldıklarını serbest veya serbest kıldıklarını ya-
sak kılması mıydı?

Sorular... Sorular...

Çünkü mevcut parlamentolara giren insanla-
rı bekleyen hizmet ve işler bunlardır. Yusuf'un
aleyhisselam kıssasını delil almak için parlamento-
larda yapılanların onun aleyhisselam vakıasına ben-
zer olması gerekir.

Oysa bu soruların cevabına, aynı surenin de-
laleti açık, muhkem nasları ışığında baktığımız-
da durumun hiç de böyle olmadığını anlarız. Ve
kalbinde eğrilik olup fitne çıkarmak isteyenle-
rin surenin müteşabih ayetlerine sarıldığına şa-
hit oluruz.

Yusuf aleyhisselam kimsenin kendine karışmadığı
bir sistemde tamamen müstakil olarak çalışmıştı.

"İşte böylece biz yeryüzünde Yusuf'a güç ve im-
kan (iktidar) verdik. Öyle ki, orada (Mısır'da)
dilediği yerde konakladı. Biz kime dilersek rah-
metimizi nasib ederiz ve iyilik yapanların ecrini
kayba uğratmayız." ¹²

11. 12/Yusuf, 55

12. 12/Yusuf, 56

Allah subhanehu ve teâlâ açık bir şekilde Yusuf'a aley-
hisselam yeryüzünde temkin ve dilediği gibi hare-
ket etme yetkisi verdiğini söylüyor. Yani Yusuf
parlamentoda Allah'ın subhanehu ve teâlâ helallerinin
haram, haramlarının helal olduğu kanunlarla
değil; dilediği gibi yani Rabbinin hükümleriyle
hükmetme yetkisine sahipti.

Sistemin iflas ettiği bir noktada Müslüman-
lara ekonomi bakanlığını siz alın ve dilediğiniz
hükümlerle ekonomiye hükmedin dendiğini
farz edelim. Böyle bir durumda birileri bu gö-
revi kabul etse ve Yusuf'un aleyhisselam kıssasını
delil alsın, bu anlaşılabilir. Ancak hiçbir yönden
benzemeyen bir durumu, kendi hevalarına delil
almaları iddia sahiplerinin kalplerinin eğriliği-
ni gösterir.

Bakın Yusuf aleyhisselam sadece ekonomide de-
ğil, kendinin tasarrufunda olan her yerde bu
serbestiye sahipti ve Allah'ın kanunlarıyla hük-
mediyordu.

Kardeşini alıkoymak için çantasına taşı yer-
leştirdiğinde, Yakup'un aleyhisselam diğer çocukla-
rına sordu;

"(Yusuf) onların yükünü hazırladığı zaman
maşrabayı kardeşinin yükü içine koydu! (Kafile
hareket ettikten) sonra bir tellal: 'Ey kafile! Siz
hırsızsiniz!' diye seslendi. (Yusuf'un kardeşleri)
onlara dönerek: 'Ne arıyorsunuz?' dediler. Kra-
lın su kabını arıyoruz; onu getirene bir deve
yükü (bahşiş) var dediler. (İçlerinden biri:) 'Ben
buna kefilim', dedi. 'Allah'a andolsun ki, bizim
yeryüzünde fesat çıkarmak için gelmediğimizi
siz de biliyorsunuz. Biz hırsız da değiliz', dediler.
(Yusuf'un adamları) dediler ki: 'Peki, siz yalan-
cıysanız bunun cezası nedir?', 'Onun cezası, ka-
yıp eşya, kimin yükünde bulunursa işte o (şahsa

el koymak) onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız' dediler." ¹³

Burada Yusuf'un *aleyhisselam* hizmetçileri Yakup'un *aleyhisselam* oğullarına hırsızlığın cezasını soruyorlar. Onlar da kendi şeriatlarında hırsızın cezasının çaldığına karşılık alıkonulması olduğunu söylüyorlar. Ve kap Yusuf'un kardeşinde çıkınca, nasıl hükmettiğini de aynı sure bizlere anlatıyor.

"Böylece (Yusuf) kardeşinin kabından önce, onların kaplarını (yoklamaya) başladı, sonra onu kardeşinin kabından çıkardı. İşte biz Yusuf için böyle bir plan düzenledik. (Yoksa) Hükümdarın dininde (yürürlükteki kanuna göre) kardeşini (yanında) alıkoyamazdı. Ancak Allah'ın dilemesi başka. Biz dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Ve her bilgi sahibinin üstünde, daha iyi bir bilen vardır." ¹⁴

Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki; Yusuf'a bu iftirayı atanlar kralın karısından daha çirkin bir iş yapıyorlar. İlk iftira Yusuf'un iffetineydi, bu ise Yusuf'un uğruna yaşayıp öldüğü, insanları ilk davet ettiği esas olan itikadınadır.

Allah *subhanehu ve teâlâ* açıkça kralın kanunlarının farklı olduğunu ve Yusuf'un, Yakup'un *aleyhisselam* kanunlarına göre hükmettiğini buyuruyor. Ancak buna rağmen kalbinde eğrilik olanların, bu nasları terk ettiklerini ve birden fazla ihtimali olup, ancak muhkem naslar ışığında hakikatinin anlaşılacağı müteşabihe tabi olduklarını görürüz.

Ayrıca o Yusuf ki *aleyhisselam*; zindanın karanlıklarını şu sözlerle aydınlatmıştı;

"Ey zindan arkadaşlarım, birbirinden ayrı (bir sürü) rabler mi daha hayırlıdır, yoksa kahhar (kahredici) olan bir tek Allah mı? Sizin Allah'tan başka taptıklarımız, Allah'ın kendileri hakkında hiç bir delil indirmedığı, sizin ve atalarınızın ad olarak adlandırdıklarımızdan başkası değildir. Hüküm, yalnızca Allah'ındır. O, kendisinden başkasına kulluk etmemenizi emretmiştir. Dosdoğru din işte budur, ancak insanların çoğu bilmezler." ¹⁵

Acaba Yusuf *aleyhisselam* zindanda bu sözleri söylerken, özgürlüğüne kavuştuktan sonra metod değiştirip farklı yollara mı başvurmuştu? Zindanda yaptığı davetin özünde, o toplumun ana problemlerine değinmişti de, çıkınca anlatıklarını unutup toplumun itikadi hastalığına kendi mi yakalanmıştı?

Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki; Yusuf'a *aleyhisselam* bu iftirayı atanlar kralın karısından daha çirkin bir iş yapıyorlar. İlk iftira Yusuf'un iffetineydi, bu ise Yusuf'un uğruna yaşayıp öldüğü, insanları ilk davet ettiği esas olan itikadınadır.

Acaba müteşabih naslarla bu sonuca ulaşanlar, Yusuf'un da *aleyhisselam* her Peygamber gibi gönderildiği ortak davete muhalefet ettiğini hatta ihanet ettiğini iddia ettiklerinin farkında mıdır?

"Andolsun, biz her ümmete: 'Allah'a kulluk edin ve tağuttan kaçının' (diye tebliğ etmesi için) bir elçi gönderdik. Böylelikle, onlardan kimine Allah hidayet verdi, kiminin üzerine sapıklık hak oldu. Artık, yeryüzünde dolaşın da yalanlayanların uğradıkları sonucu görün." ¹⁶

Yusuf da *aleyhisselam* her Peygamber gibi kavmine bu mesajla gelmişti. Allah'ı ibadette birlemek ve tağutlardan kaçınmaları için insanları uyararak...Yaptıkları çirkin amele Yusuf gibi pak bir Peygamberi alet etmeye kalkanlar, Yusuf'un *aleyhisselam* yükümlü olduğu risalete ihanet ettiğine mi inanıyorlar? İnsanları tağuttan ictinab etmeye davet ederken, kendi ilk fırsatta tağuta bakan mı olmuştu?

Bu iftiraları ve sahiplerini Allah'a havale ediyor, O'ndan *subhanehu ve teâlâ* korunma ve hidayet istiyoruz.

Yine bu insanların batıl yollarına delil olarak Hudeybiye anlaşmasını dillerine doladıklarını görürüz. Allah Rasûlü'nün bazı maslahatları gözeterek, zahiri İslam'a uygun olmayan maddeleri kabul ettiğini söylerler. Buna dayanarak parlamentoya girişin zahiren İslam'a uygun olmasa da, günümüzde bazı maslahatları elde etmek için elzem olduğunu iddia ederler.

Cevap olarak söylenecek çok şey vardır. Ancak Hudeybiye anlaşmasının içeriğine ve alim-

13. 12/Yusuf, 70-75

14. 12/Yusuf, 76

15. 12/Yusuf, 39-40

16. 16/Nahl, 36

lerin o konu hakkında söylediklerine dahi girmeden şu noktaya dikkat çekmek isteriz:

Şüphe ve batıl ehli bu konu hakkında, Allah Rasûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* muhkem bir davranışını görmezden gelip, onu hiç gündeme getirmezler.

Utbe bin Rabia Mekkeli müşrikler adına Allah Rasûlü'ne *sallallahu aleyhi ve sellem* gelip bazı tekliflerde bulundu;

"Mal istiyorsan seni en zenginimiz kılıncaya kadar mal toplayalım. Amacın liderlikse seni ölene dek başımıza geçirelim ya da aldığımız kararlarda söz sahibi yapalım. Şehvetse derdin sana Arapların kadınlarından on kişi nikahlayalım."

Dikkat edilirse konu hakkında elimizde muhkem bir nas vardır. Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ashabı en ağır işkence ve sıkıntılara maruz kalıyorken müşrikler ona hem diktatörlük hem de demokrasi teklifinde bulunmuşlardır. Gaye onu Daru'n Nedve çatısı altına sokmaktır.

Allah Rasûlü ise yanına gelen elçiye şu ayetleri okuyarak karşılık vermiştir;

"Ha. Mim. (Kur'an) rahman ve rahim olan Allah katından indirilmiştir. (Bu,) bilen bir kavim için, ayetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır. Bu kitap müjdeleyici ve uyarıcıdır. Fakat onların çoğu yüz çevirdi. Artık dinlemezler. Ve dediler ki: 'Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda da bir ağırlık vardır. Bizimle senin aranda bir perde bulunmaktadır. Onun için sen (istediğini) yap, biz de yapmaktayız!' De ki: **'Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilahınızın bir tek İlah olduğu vahy olunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay haline!'** Onlar zekatı vermezler; ahireti inkâr edenler de onlardır. Şüphesiz iman edip iyi iş yapanlar için tükenmeyen bir mükâfat vardır. De ki: **'Gerçekten siz, yeri iki günde yaratamı inkâr edip O'na ortaklar mı koşuyorsunuz? O, alemlerin Rabbidir. O, yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi. Orada bereketler yarattı ve orada tam dört günde isteyenler için fark gözetmeden gıdalar takdir etti. Sonra duman halinde olan göğe yöneldi, ona ve yerküreye: İsteyerek veya istemeyerek, gelin! dedi. İkisi de 'İsteyerek geldik' dediler.'** Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe görevini vahyetti. Ve biz, yakın semayı kandillerle donattık, bozulmak-

tan da koruduk. İşte bu, aziz, alim Allah'ın takdiridir. Eğer onlar yüz çevirirlerse de ki: 'İşte sizi Ad ve Semud'un başına gelen kasırgaya benzer bir kasırgaya karşı uyarıyorum!' Peygamberler onlara: 'Önlerinden ve arkalarından gelerek Allah'tan başkasına kulluk etmeyin', dedikleri zaman, 'Rabbimiz dileseydi elbette melekler indirirdi. Onun için biz sizinle gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz' demişlerdi." ¹⁷

Bir başka rivayette Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara şöyle cevap verdi;

"Ben bununla gönderilmedim. Ya benim söylediklerime iman edeceksiniz ya da Allah aramızda hükmedinceye kadar sabredeceğim."

Gerek Allah Rasûlü'nün cevap olarak okuduğu ayetlere, gerekse de sözlü verdiği cevaba bakarsak; Rasûl en çok ihtiyaç duyulan dönemde böyle bir maslahatı kabul etmemiş ve onlara meselenin tevhidin özüyle alakalı olduğunu net bir şekilde ifade etmiştir.

Buna rağmen kalbinde eğrilik olanların, onun hayatından bu muhkem ve herkesin çok net anlayacağı tutumu örtbas edip, Hudeybiye anlaşmasını gündeme getirdiklerine şahit oluyoruz.. Ve bu müteşabih tutumla fitne ve istedikleri yorumu yapmaya vardıklarını görüyoruz.

"(Onlar şöyle yakarırlar:) 'Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize tarafından rahmet bağışla. Lütfu en bol olan sensin.' " ¹⁸

Özellikle bu ayetin muhkem müteşabih ayrımı yapan ayetten hemen sonraki ayet olduğunu hatırlatarak yazımıza devam edelim.

17. 41/Fussilet, 1-14

18. 3/Alı İmran, 8

Başka bir örnek ise;

'Müslümanım' diyen herkes şunu bilir ki; bir insanın İslam dinine girmesi için ilk şart, tağutları inkar etmek ve onlardan uzaklaşmaktır. Bu tüm Rasûllerin kavimlerine kendileriyle yollandığı Kelime-i Tevhid'in manasıdır.

"Senden önce hiçbir elçi göndermedik ki, ona şunu vahyetmiş olmayalım: 'Benden başka ilah yoktur, öyleyse bana ibadet edin.' "¹⁹

"Andolsun, biz her ümmete: 'Allah'a kulluk edin ve tağuttan kaçın (diye tebliğ etmesi için) bir elçi gönderdik.' "²⁰

Sorulması gereken soru şudur;

Bir insan ne yaptığı takdirde tağuta küfretmiş ve ondan ictinab edip uzaklaşmış olur? Bunu öğrenmenin yolu Rasûllerin siretine ve kavimlerinin tağutlarına nasıl muamele ettiklerine bakmaktan geçer.

İlk olarak onların küfrüne itikad etmek gerekir; çünkü bir insanın kafir ve müşrik olmanın tağut olması mümkün değildir. Ayrıca tağutlar, Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* küfür olarak isimlendirildiği her türlü inanç, söz ve davranışı kendilerinde bulundurlar.

Allah'ın hakimiyetinde Allah'la *subhanehu ve teâlâ* çekişirler. Onun kanunlarını bir kenara atar, yeni kanunlarla insanları yönetmeye kalkarlar. Bu ise Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* uluhiyetinin en belirgin noktasında ona kafa tutmaktır.

"Hüküm, yalnızca Allah'ındır. O, kendisinden başkasına kulluk etmemenizi emretmiştir. Doğru din işte budur, ancak insanların çoğu bilmezler."²¹

"Okendi hükmünde hiç kimseyi ortakkılma."²²

19. 21/Enbiya, 25

20. 16/Nahl, 36

21. 12/Yusuf, 40

22. 18/Kehf, 26

Bununla beraber Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* var olan kanunlarını değiştirir, helali haram, haramı da helal yaparlar.²³

Oysa Allah, haram kıldığı aylarda oynama yapmayı çok sert bir dille kınamıştır.

"Haram ayları başka aylara ertelemek küfürde ileri gitmektir. Bu uygulamayla inkar edenler saptırılırlar. Allah'ın haram kıldığı ayların sayısını uydurmak için bir ayı bir yıl helal ve bir yıl haram sayıyorlar. Böylece Allah'ın haram kıldığını helal kılıyorlar. Onlara kötü işleri güzel gösterildi. Allah kâfirler topluluğunu doğru yola erdirmez."²⁴

Aynı şekilde Allah *subhanehu ve teâlâ* haram kıldığı ölü etinin helal sayılmasıyla ilgili olarak da sahabeyi şu şekilde uyarmıştır;

"Üzerinde Allah'ın isminin anılmadığı şeyi yemeyin; çünkü bu fısktır (yoldan çıkıştır). Gerçekten şeytanlar, sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına gizli çağrılarda bulunurlar. Onlara itaat ederseniz şüphesiz siz de müşriklersiniz."²⁵

Onlar bunun yanında devletlerarası ilişkilerde ve kendi ülkelerinde Allah'ın kanunları dışında kanunlara muhakeme olur, adalet diye insanları buna davet ederler. Bu sığata sahip insanlar iman etmiş olduklarını iddia etseler bile, Allah *subhanehu ve teâlâ* onların imanının zandan ibaret olduğunu ifade ederek, onları bu yanlış zanlarında yalanlamıştır.

"Sana indirilene ve senden önce indirilene gerçekten inandıklarını öne sürenleri görmedin mi? Bunlar, tağutun önünde muhakeme olmayı istemektedirler; oysa onu reddetmekle emrolunmuşlardır. Şeytan onları uzak bir sapıklıkla sapıtmak ister."²⁶

23. Onların kanunlarında helal-haram ibaresi geçmez. Yasak-serbest olarak ifadesini bulan her şey İslam'daki helal ve haram kavramını karşılar.

24. 9/Tevbe, 37

25. 6/Enam, 121

26. 4/Nisa, 60

Onlar kafirleri dost edinir, onlara yardımcı olur ve Müslümanlara karşı onların yanında yer alırlar.

"Ey iman edenler, yahudi ve hristiyanları dostlar (veliler) edinmeyin; onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden onları kim dost edinirse, kuşkusuz onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna hidayet vermez." ²⁷

"Onlardan çoğunun inkâra sapanlarla dostluklar kurduklarını görürsün. Kendileri için nefislerinin takdim ettiği şey ne kötüdür. Allah onlara gazaplandı ve onlar azapta ebedi kalacaklardır. Eğer Allah'a, Peygambere ve ona indirilene iman etselerdi, onları dostlar edinmezlerdi. Fakat onlardan çoğu fasık olanlardır." ²⁸

Bunlar her tağutun içinde bulunduğu amellerden bazılarıdır. Bu sebepten her muvahhid onların küfrüne itikad etmelidir. Bu Allah'ın tüm Peygamberler vasıtasıyla biz müminlerden istediğidir. **Allah'ın uğruna Peygamberler yolladığı bir gayeyi basite alan 'Bunlara kafir demekle elimize ne geçer?' diyerek insanları saptıran helak olmuşların çokluğu, bizi aldatmamalıdır.**

Günümüzde ilim adına konuşan bazıları müteşabihe sarılarak tağutlar hakkında şüphe oluşturmaya kalkarlar. Derler ki; 'günümüz tağutlarının bu amelleri hakkında söyledikleriniz doğrudur. Ancak onlar bu amellerle beraber namaz kılar, Kelime-i Tevhid'i nutkederler. Allah Rasûlü bir hadisinde ahir zamanı vâsfederken;

"Kıyamet kopmazdan önce karanlık geceler misali fitneler gelmeden salih amellerde acele ediniz. Bu karışıklıklar içinde kişi mümin olarak sabahlayıp kâfir olarak akşamlar, mümin olarak akşamlayıp kâfir olarak sabaha çıkar. Birçok kimseler azıcık bir dünyalık karşılığında dinlerini satarlar." ²⁹

Bu hadis gereği derler ki; "Tağutlar sabah parlamentoya giderek küfür işliyor ve dinden çıkıyorlar. Akşam evlerine geldiklerinde namaz kıyor, Kelime-i Tevhid'i nutk ediyor, İslam ehli gibi davranıyorlar. Korkarız ki; onlara kafir dediğimiz esnada mümin, mümin dediğimiz esnada Müslüman olsunlar. Bu sebepten onları tekfir etmeyiz!"

27. 5/Maide, 51

28. 5/Maide, 80-81

29. Müslim, Ahmed, Tirmizi

Bunca muhkem nas, kıyamet alametlerinden bahseden ve işin tehlikesini anlatmak için Müslümanlarda dikkat uyandıracak bir benzetmeyle anlatılan hadis için terk edilmiştir. Hadis dikkatle incelendiğinde;

a. Bu hadisi bu haliyle Allah Rasûlü mü söylemiştir yoksa ravi ezberinde şüphe mi etmiştir belli değildir. Bu sebepten iki ayrı hüküm zikretmiştir. Yani; Allah Rasûlü "Kafir olarak sabahlar mümin olarak akşamlar" mı demiştir yoksa tam zıddını mı söylemiştir? Ravi, bunda emin olmadığı için cümleyi iki ayrı haliyle nakletmiştir. Bu bir ihtimaldir.

İmam Nevevi rahimehullah Müslim şerhinde, ilgili hadisin açıklamasında;

'Allah Rasûlü bu fitnelerin şiddetini 'kişi mümin olarak akşamlar kafir olarak sabahlar veya tam zıddı' şeklinde vâsfetti. **Bu ravinin şekkidir.**' der.

Bu ihtimale göre hadiste tek hüküm vardır. O da, mümin insanların kafir olacağına söz konusu olmasıdır. Tekrar İslam olacaklarına dair bir ibare yoktur.'

b. Tüm İslam ehlinin yanında sabittir ki; İslam dininden belli bir sebeple çıkan kişi, tevbe etmeden İslam'a dönemez.

İmam Beğavi rahimehullah; 'İslam'dan çıkışı bir farzın inkarı veya haramın helal görülmesinden dolayıysa, o inancından dönmesi gerekir.' ³⁰

30. Fethu'l Bari, 12/279.

Şirazi *rahimehullah*; 'Bir farzı inkar veya haramı helal görmüşse bu inancından dönüp Kelime-i Şehadeti tekrar etmedikçe, İslam'ı sahih olmaz.'³¹

Bu tağutlar akşam olduğunda şirk ve küfürlerinden tevbe mi ediyorlar ki Müslüman olsunlar? Eğer kasıt Kelime-i Tevhid ve namazlarıysa zaten bunu tuğyan halinde de icra ediyorlar.

c. Bir başka ihtimal; bu hadiste anlatılan şeyin, insanı dinden çıkararak büyük küfür değil de, korkutma ve sakındırma amaçlı itlak edilen küfür olmasıdır. Bu küfrün manası da, büyük günahlardır. İlim ehli bu hadisi bu şekilde tefsir etmişlerdir.

Mubarek Furi *rahimehullah* Tirmizi şerhi Tuhfetu'l Ahvezi'de şöyle der:

'(...)Bu benzetmeden kastedilen, fitnenin ne kadar çirkin ve korkunç olduğunun anlaşılmasıdır. Öyle ki; sebebi ve ondan kurtulmanın yolu bilinmez. **"Kişi Müslüman olarak sabahlar; imanının aslıyla veya kemaliyle vasıflanmıştır. Kafir olarak geceler; hakiki olarak veya nimeti inkar olarak (küfrani nimet) ya da kâfirlere benzeyen olarak vasıflanmıştır."**

Ve seleften bazısı bu hadisi Müslümanlar arasında vuku bulan savaşlar olarak tefsir etmiştir. Müslümanın Müslümanı öldürmesi, insanı dinden çıkararak büyük küfür babından değildir. Ancak sakındırma amaçlı Allah Rasûlü küfür lafzını kullanmıştır.

Hasan El-Basri *rahimehullah* bu hadisi; savaşlarda kardeşlerinin kanını mubah sayıp, onlarla savaşmaya yormuştur.³²

Müslümanın canı ve malı haram olması- na rağmen fitne ortamında kişi din kardeşiyle savaşır. Bazı alimler de bu ve benzeri hadisleri İmam Ali *radiyallahu anhu* ve Muaviye *radiyallahu anhu* arasında vuku bulan savaşlar sadedinde zikretmiştir.³³

Bunca ihtimal ve yorumu barındıran bir hadisi, tağutların tekfiri gibi dinin aslından bir meselede delil almak, onlarca muhkem nassı görmemezlikten gelmek ne ilginçtir!

Son olarak Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*, Sahabesine ahir zamanla ilgili hadislerle nasıl muamele edeceklerini öğretmiştir. O *sallallahu aleyhi ve sellem*, Deccal'den konuştuğu bir gün;

"...Dedik ki; 'Dünyada kalması ne kadardır?' Buyurdu ki; 'Kırk gün. Bir günü bir sene gibidir. Bir günü, bir ay gibidir. Bir günü, Cuma gibidir. Diğer günleri, sizin günleriniz gibidir.' Dedik ki; 'Ya Rasûlullah! Şu bizim senemiz gibi olan günde, bir gün ve gecelik namaz bize yeter mi?' Buyurdu ki: **'Hayır. Onun miktarını takdir edin.'**"³⁴

Allah Rasûlü alışılmışın dışında bir durumu anlatıyor. Bir günün bir sene kadar uzaması durumu...

Her gün içinde beş vakit namaz vardır. Böyle bir günde namazlar nasıl edilecek?

Cevap hem sorunu çözmüş hem de usul öğretmiştir.

Usul, bu tip karışıklıklarda asla dönmek ve bilinenle amel etmektir. Şüphe ehlinin kendiyile sapıp saptırdıkları hadis de bu bابتandır. Bilinen asıllara muhalefet ettiği için, burada muhkem naslara dönmeli ve vakıa onların ışığında anlaşılmalıdır.

Biz yine ilimde rasih olanları taklit ederek diyoruz ki;

"(Onlar şöyle yakarırlar:) Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize tarafından rahmet bağışla. Lütfu en bol olan sensin."³⁵

Bir başka örnek ise birilerinin, müşriklerin cehalet ve tevillerini mazeret saymalarıdır.

Allah *subhanehu ve teâlâ* kitabında müşriklerin tüm mazeretlerini saymış ve onları açık ve kuv-

31. Tekmiletu Mecmu Şerh Muhezzeb, 21/231.

32. İmam Beğavi, Şerh Es-Sunne ilgili hadisin şerhinde.

33. İbnu'l Vezir, İsarü'l Hak ala'l Halk, 1/412.

34. Müslim

35. 3/Alî İmran, 8

vetli delillerle çürütmüştür. Buna rağmen kalbinde eğrilik bulunanların müteşabih ve birden fazla anlamı olabilecek naslara yönelerek cehaletin ve tevilin mazeret olduğunu, büyük şirkle Allah'a *subhanehu ve teâlâ* şirk koşanların dahi Müslüman olduklarını söylediklerini görürüz.

Allah insanları yaratmadan önce bu mazeretleri çürütmek adına onlardan söz almıştır.

"Hani Rabbin, Ademoğullarının sırtlarından zürriyetlerini almış ve onları kendi nefislerine karşı şahitler kılmişti: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' (demişti de) onlar: 'Evet (Rabbimizsin), şahid olduk' demişlerdi. (Bu,) Kıyamet günü: 'Biz bundan habersizdik' dememeniz içindir. Ya da: 'Bizden önce ancak atalarımız şirk koşmuştu, biz ise onlardan sonra gelme bir nesiliz; işleri batıl olanların yaptıklarından dolayı bizi helak mi edeceksin?' dememeniz için." ³⁶

Şeyhu'l İslam İbni Teymiyye *rahimehullah*;

'Allah onlar için bu şahitliklerinin reddettiği iki delil zikretti. Biri Firavun ve benzerlerinin küfrü olan ta'til küfrüdür. Buna "(Bu,) Kıyamet günü: 'Biz bundan habersizdik' dememeniz içindir." kısmı işaret eder. Diğer de arap müşriklerin küfrü cinsindendir. Buna da "Bizden önce ancak atalarımız şirk koşmuştu, biz ise onlardan sonra gelme bir nesiliz" kısmı işaret eder.' ³⁷

Başka bir ayette ise Allah *subhanehu ve teâlâ* tüm günahları ve dinde vuku bulan muhalefetleri iki kısma ayırır. Bir kısmını affedebileceğini bir diğer kısmını affetmeyeceğini söyler.

"Gerçekten, Allah, kendisine şirk koşulmasını başımsız. Bunun dışında kalanı ise, dilediğini bağışlar. Kim Allah'a şirk koşarsa, doğrusu büyük bir günahla iftira etmiş olur." ³⁸

Ayet muhkem olan ayetlerdendir. Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* şirki affetmeyeceği, bunun dışında kalan günahları ise dilediği için affedeceğini zikreder.

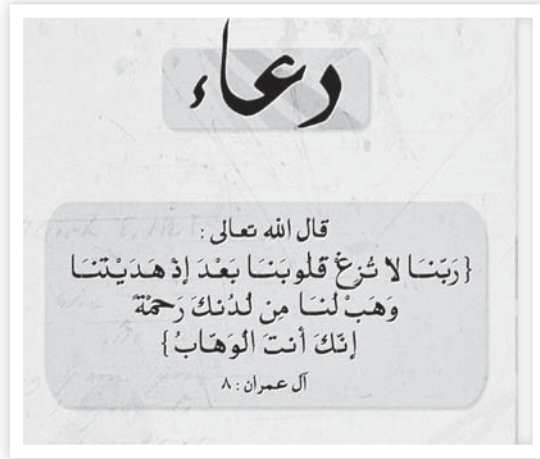
Bu ayetin tefsirinde iki nüzül sebebi zikredilmiştir. ³⁹

36. 7/A'raf 172-173

37. Der Tearud Akli ve En-Nakl, 4/332, Özetle.

38. 4/Nisa, 48

39. Rivayetler için bakınız Tefsir el-Begavi nisa 48 ayet..

İkisi de ayetin muhkem olduğunu ve yanlış anlaşılmaya müsait nasların bu ayet ışığında anlaşılması gerektiğini gösterir.

Birincisi;

Allah *subhanehu ve teâlâ*: "Ey nefisleri hakkında aşırı giden kullarım Allah'ın rahmetinden umut kesmeyin Şüphesiz Allah tüm günahları bağışlar" ayetini indirince adamın biri 'Şirk de mi?' diye sordu. Bu soruyu üç defa tekrarlayınca bu ayet indi.

Diğeri;

Vahşi ve ashabı Hamza'yı *radıyallahu anh* katlettikleri için Allah tarafından affedilmeyeceklerini düşündüler. Allah Rasûlü'ne yazdılar. Biz Mekke'deyken senden şu ayetleri işittik:

"Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir tanrıya yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı (nın cezasını) bulur; Kıyamet günü azabı kat kat arttırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır." ⁴⁰

Bunun üzerine Allah, Furkan suresindeki şu ayetleri indirdi;

"Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir. Kim tevbe edip iyi davranış gösterirse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner." ⁴¹

40. 25/Furkan, 68-69

41. 25/Furkan, 71-72

Bu ağırdır dediler. Tevbe ederiz ancak salih amel işleyip işlemeyeceğimizden emin değiliz. Bunun üzerine Allah *subhanehu ve teâlâ* Nisa suresindeki ayetleri indirdi.

Diyebiliriz ki; gerek insanda reca ve umut oluşturan ve yanlış anlaşılmaya müsait olan veya insanı korkutan ve umutsuzluğa sevk eden ayetler bu ayetin ışığında anlaşılmalıdır. Allah bu ayeti muhkem ve ölçü kılmaştır. İki yönlü yanlış anlaşılmaya müsait nasların doğru anlaşılma mı'yarıdır.

Ancak mizanı ters çevirmiş ve muhkem nasları müteşabih naslar ışığında anlayanların, bu ayet okundukça müteşabih nasları zikredip, Allah'ın müşrikleri affedeceğini söylediğini görüyoruz.

Misal olarak en çok dillerine doladıkları naslardan biri olan;

"Sizden öncekilerde Yüce Allah'ın kendisine çokça mal vermiş olduğu bir adam vardı. Ölüm kendisine yaklaşıncı, çocuklarına: 'Sizlere nasıl bir baba idim?' diye sordu. Çocukları da: 'Hayırlı bir baba idin' diye cevap verdiler. Baba: 'Şüphesiz ben hiçbir hayır iş işlemedim ki, öldüğümde beni yakın, sonra yanmış parçalarımı iyice öğütüp kül edin ve küllerimi fırtınalı bir günde savurun' dedi. Bu isteğini çocukları yaptılar. Yüce Allah parçalarını toplayıp: 'Seni bunu yapmaya iten ne oldu?' diye buyurdu. O da: 'Senden korktum' diye cevap verdi. Allah'da ona rahmetiyle muamele etti." ⁴²

'Bu adam Allah'ın kudretinden şüphe etmiştir. Bunu inkarından değil de tevil ve cehaletinden yapmıştır. Allah *subhanehu ve teâlâ* onu affetmiştir. Demek ki Allah cahil olanları ve tevil ehlini affederler.

Oysa hadise tek bir soru sorulduğunda, ortada bir yanlış anlama olduğu ve hadisin yerinde kullanılmadığı görülecektir;

Bu adam Allah'a şirk mi koşmuştur?

Elbette hayır. Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* kudret sıfatını ikrar etmekle beraber, sınır ve kapsamında cahil kalmıştır. Şayet dense ki; 'Bir Müslüman Allah'ın sıfatlarını ikrar etmekle beraber, onların sınır ve kapsamını bilmezse bu cehalet mazerettir.' Bu anlaşılabilir. Ancak büyük şirkte cehalet mazerettir sonucuna ulaşmak, Allah'a havale edilmesi gereken bir anlayıştır.

Muhkem olan ayetin kendinde "...Şirk dışında Allah dilediğini affeder" ⁴³ diyor. Bu da şirk dışı olduğu için Allah'ın *subhanehu ve teâlâ* dilemesi-ne kalmış ve O *subhanehu ve teâlâ* affetmiştir.

Alimler bu hadisi ele alırken farklı teviller yapma gereği hissetmişlerdir. Bunun nedeni de hadisin bilinen asıllara muhalif olmasıdır. Ve özellikle dikkat edilmesi gereken şey; hiç kimse bu hadisi Allah'a şirk koşma konusunda ele almamıştır. 'Güncel İtikad Meseleleri' adlı risalede tafsilatlı olarak incelediğimiz bölümü özet halinde sunuyorum;

'a. Hadisi zahirine göre anlayıp, adamın Allah'ın kudreti konusunda şüphe ettiğini söyleyenler.

Şeyhu'l İslam İbni Teymiye ve İbni Kayyım bunlardandır.

İbni Teymiye *rahimehullah*: 'Bu adam küllerinin savrulduğu takdirde, diriltilemeyeceğini zannetti ve Allah'ın kudretinde şüpheye düştü. Bu Müslümanların ittifakıyla küfürdür. Fakat bunu bilmeyen bir cahildi. Allah'ın onu cezalandıracağından korkan bir mümindir. Allah da onu affetti.' ⁴⁴

İbni Kayyım *rahimehullah*: 'Bu adam kudret sıfatında ve diriltmede şüphe etti. Ve hiçbir hayır da işlemedi. Bununla beraber Allah ona sordu 'Seni bunu yapmaya ne itti?' Dedi ki: 'Senin korkun ya Rabbi, sen bunu daha iyi bilirsin' ve Allah onu affetti.' ⁴⁵

Bir Müslüman Allah'ın sıfatlarını ikrar etmekle beraber, onların sınır ve kapsamını bilmezse bu cehalet mazerettir. Bu anlaşılabilir. Ancak büyük şirkte cehalet mazerettir sonucuna ulaşmak, Allah'a havale edilmesi gereken bir anlayıştır.

42. Buhari, Müslim

43. 4/Nisa, 116

44. Feteva, 3/231.

45. Hadi El-Ervah, s.269.

b. Hadisi tüm lafızlarıyla ele alıp, arasını birleştirmeye çalışanlar.

Bunlar kudreti nefyetmediği ve bilakis kudreti ispat ettiği rivayetleri alıp, zahiren kudrette şekettiği rivayetlere farklı mana veren alimlerdir. Bu manaların Arap lügatında da yeri olunca böyle bir yol izlemişlerdir.

İmam Nevevi rahimehullah Müslim şerhinde: 'Bir taife dedi ki: 'Bu hadisi Allah'ın kudretini nefyetmeye yorumlamak sahih olmaz. Çünkü kudrette şüphe eden kâfirdir. Başka rivayette bunu Allah korkusundan yaptığını söyler. Oysa kâfir Allah'tan korkmadığı gibi ayrıca kâfire mağfiyet de edilmez.' Bu taifeye göre hadisin iki tevili vardır.

i. Eğer azabı takdir etmişse (kaza) bu fiil (kadere), hem şeddeli hem şeddesiz okunabilir iki okuyuşta da mana aynıdır.

ii. Eğer daraltırsa (deyyeke): (bu mana kuranında da kullanılmıştır.) "Kedere" fiili daraltma manasında olur. ⁴⁶

Bu manayı ve tefsiri İmam Ayni, Buhari şerhinde (İrşad Es-Sari, 10/439.); İmam Suyuti, İmam İbni Abdülberr'den Muvatta şerhinde (Tenvir El-Hevalik, 1/239.); Hafız İbni Hacer Fethu'l Bari'de (13/289); nakletmişlerdir

c. Bu adam şüphe etmedi. Arap lügatında yaygın olan bir üslup kullandı. Bu üslup şüphehenin, yakine mezc (karıştırılmış) edilmesidir. Manası da dinleyeni şekmiş vehmine sokup, yakine ulaşmadır. Fakat hakikatte yakın vardır. Şu ayet de bunun örneğidir. "Bizler ya da sizler, ya hidayet üzere ya da açık delalet üzereyiz." ⁴⁷ Şüphe suretinde olsa da keşfedilen yakindir. ⁴⁸

d. Bu adam fetret zamanında yaşamıştır. Tevhidin aslı o dönemde olanlar için yeterlidir. O dönemde şirk koymayıp hanif olanların çoğu dinin tafsilatını bilmiyordu. O dönem insanlarına tevhidin aslı yeterliydi. Çünkü şeriatın tafsilatı onlara ulaşmamıştı.

Bu görüşü İmam Nevevi Müslim şerhinde yorumlar arasında zikretmiştir. Fethu'l Bari'de İbni Hacer de bunu nakletmiştir.

e. Bu adam sıfatın cahilidir (Kudret sıfatı). Sıfatın cahilinin tekfiri ise ihtilaftır. Kadı İyaz, 'Sıfatın cahilini, İbni Cerir Et-Taberi tekfir etti' der. İmam Eş'ari de bu görüşteydi fakat daha sonra döndü. ⁴⁹

f. Bu adam bazı lafızlarda geldiği gibi, eski milletlerdendi. Olabilir ki onların şeriatında kafir affediliyordu. Bizim şeriatımızda ise bu kaldırıldı. ⁵⁰

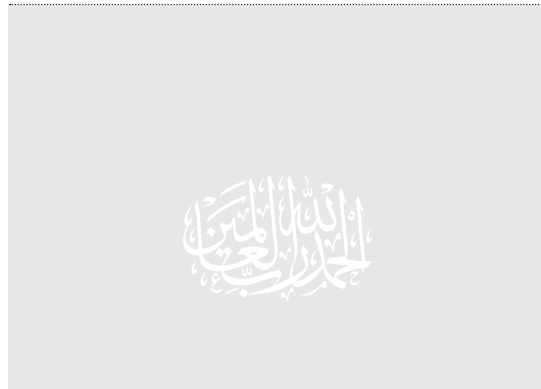
g. Bu adam bu sözü ölüm dehşeti halinde söylemişti. Bunun misali, unutan ve ne söylediğini akletmeyen insan gibidir.

Bu tefsiri İmam Nevevi Müslim şerhinde ve Hafız İbni Hacer, Fethu'l Bari'de nakletmiştir. Bu aynı zamanda İbni Hacer'in tercihidir de... ⁵¹

Bu hadis hakkında alimlerin söylediklerine bakınca; muhkem naslara muhalif bir hadisin, yorumlanmaya ihtiyacı olduğu anlaşılabacaktır.

Ve sonuç olarak diyoruz ki; müteşabih naslarla dinini anlamaya kalkan ve İslam inancına aykırı neticelerle ortaya çıkan her ihtilaf; yerilen ve sahiplerinin inkar edilmesi gereken ihtilaftır. Müteşabih naslarla ulaştığı netice şirk olanlar müşrik, bidat olan bidatçı, fiske olanlar fasıktır.

Allah'ım! Bizleri senin dinini muhkem naslarla anlayan ve seni razı etmek için amel eden kullarından eyle. Bizlere hidayet ettikten sonra kalplerimizi eğriltme.

46. 89/Fecr, 16; 21/Enbiya, 87.

47. 34/Sebe, 24

48. İmam Nevevi yorumlar arasında zikretmiştir.

49. Bu hadisin şerhi, İmam Nevevi.

50. Hafız Fethu'l Bari'de bunu nakleder ve 'en uzak görüş' der.

51. Ebu Hanzala, Güncel İtikad Meseleleri, s.204-207